

1827 NAVARİN DENİZ SAVAŞI ve OSMANLI DONANMASI

Ali Fuat ÖRENÇ*

Özet

1827 Navarin deniz savaşı, sonuçları itibariyle XIX. yüzyılda Osmanlı Donanması'nın karşılaştığı en büyük felaketlerden biri olarak değerlendirilmektedir. Muharebe, 20 Ekim 1827'de Navarin Limanı'nda demirli Osmanlı-Mısır gemilerine, müttefik İngiliz, Fransız ve Rus filolarının hiçbir uyarı yapmadan âni bir saldırısı ile başlamıştı. Yaklaşık üç buçuk saat süren savaş sonunda limandaki hemen hemen bütün Osmanlı gemileri yakılarak yok edilmişti. Binlerce seçkin denizci askerlerini de kaybeden Osmanlılar, bu savaşı *kanun dışı bir baskın, facia, kara gün ve bir Haçlı Seferi başlangıcı* olarak tanımladılar. Savaş bittiğinde bir tek gemi dahi kaybetmeyen müttefik devletlerin bu beklenmedik saldırıdaki öncelikli ve görünen amaçları bağımsız bir Yunanistan Devleti'nin oluşturulması önündeki engellerin kaldırılmasıydı. İkinci önemli hedef ise üç devletin Rum isyanı dolayısıyla Mora ve Adalar Denizi'nde etkinliğini artıran Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'nın Akdeniz'de yükselmekte olan gücünü kırmada ortak görüşe sahip olmalarıydı. Bu makalede Navarin hadisesinin meydana geliş süreci ile sonuçları yanı sıra, savaş ardından Osmanlı Donanması'nın kayıplarının giderilmesi için yapılan faaliyetlere birincil kaynaklar ışığında değinilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Navarin Savaşı, Osmanlı Donanması, Mısır Valisi, Avrupa Devletleri, Yunan bağımsızlığı.

Giriş

Osmanlı tebaası Rumların 1821'de bağımsızlık sloganı ile isyan etmeleri ve ardından Akdeniz'deki güçler dengesinde meydana gelen değişiklikler, Navarin faciasının yaşanmasının en başta gelen sebeplerindendi. İsyân kısa sürede Restorasyon Avrupası ile hususiyle kamuoylarının öncelikli ve uzun süre gündemini koruyan konusu haline geldi. İsyân başladığında Osmanlı Balkanları özellikle XIX. yüzyılın ilk yarısından itibaren zaten Avrupa büyük devletlerinin çıkar çatışmalarına sahne olmaktadır. Bu nedenle Rumların bağımsızlık kazanmaları fikrinin temelleri Osmanlı toprakları dışında atılmıştı ve en son aşamaya kadar Avrupa'dan destek buldu. Rumlardan önce 1804'te Sırp ayaklandı ise de Napolyon macerası yüzünden Avrupa kendi iç sorunlarıyla boğuştuğundan, bu isyan bağımsızlıkla sonuçlanacak düzeyde destek göremedi¹.

Rum isyanının zaman içinde büründüğü uluslararası mahiyet, Akdeniz'deki hassas güç dengeleri ve Babıâli'nin hem askeri ve hem de sosyal problemlerle uğraşıyor olması, bağımsız bir Yunan Devleti kurma kararlılığında ittifak eden Avrupalı büyük devletlerinin Navarin baskınında Osmanlı Donanması'na çok ağır bir darbe vurmalarına uygun bir ortam hazırlamış oldu. Ancak, savaşın sonuçlarının bu kadar ileri boyutta yıkıcı ve etkilerin de bu kadar büyük olacağını müttefiklerin bile tahmin etmedikleri anlaşılmaktadır.

a) Navarin Faciasına Zemin Hazırlayan Sebepler ve Muharebe Öncesi Osmanlı ile Avrupa Büyük Devletlerinin Politikaları

1821 Rum isyanı öncesinde ve bilhassa esnasında Avrupa kamuoyu ile idarecilerine yönelik yapılan propagandalar kısa sürede etkisini gösterdi. İngiltere'den Fransa'dan Bavyera'dan, İsviçre'den, İtalya'dan, Amerika'dan yüzlerce Yunan sempatzmanı ve Avrupa'da yaşayan Rumlar gönüllü yazılıp

¹ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Hattı Hümayun (HAT), nr. 39139; 40294; 40941; Ahmed Cevdet, *Tarih-i Cevdet*, İstanbul 1309, XI, s. 210-216; Aynı eser, İstanbul 1309, XII, s. 196-204; Stanley Lane-Poole, *The Life of the Right Honourable Stradford Canning Viscount Stradford de Redcliffe*, London 1888, I, s. 22-252; Wilbur W. White, *The Process of Change in the Ottoman Empire*, Chicago 1937, s. 1-38; William St. Clair, *That Greece Might Still Be Free The Philhellenes in the War of Independence*, London 1972, s. 132-137; Jean Dimakis, "La Presse De Vienne Et La Question D'Orient: 1821-1827", *Balkan Studies*, (1975), XVI, s. 35-43.

isyan bölgesine akın ettiler². Başta İngiltere olmak üzere Avrupa'nın pek çok yerinde kurulan *Helen* dostluk komiteleri ile yardım dernekleri aracılığıyla ardi ardına kampanyalar düzenlenerek, isyancılara maddî kaynak sağlandı³. Almanlar, Rumlarla birlikte din ve özgürlük için savaşmak üzere özel bir gönüllü birlik dahi oluşturdular. Amerika'da Rum isyanına ilgi büyük bir hızla artış göstermişti. Rum isyanı ile *Amerikan Devrimi* arasında irtibat kuruluyor, kıyaslamalar yapılıyordu. New York gibi büyük şehirlerde para ve mühimmat yardımları toplanıp, gönüllülerle birlikte *Mora*'ya yollanıyordu⁴. Rumlara yapılan bu gibi yardımlar isyancıların moralini yükseltirken Osmanlı'nın işini ise her geçen gün daha da zorlaştırıyordu⁵.

Rumlar, Avrupa'dan gördükleri destek sayesinde uzun süredir genel bir ayaklanma kurgulamaktaydılar. Bilhassa 1814'de Rusya'nın *Odessa* şehrinde kurulan *Filiki Eteryä* örgütünün bu yöndeki faaliyetleri süreci hızlandırmıştır. Rumları harekete geçmeden alıkoyan en büyük engel *Yanya Valisi Tepedelenli Ali Paşa*'nın bölgedeki otoritesiydi. Ancak Ali Paşa'nın çeşitli sebeplerle fermanlı oluşu ve ardından 23 Mart 1820'de isyan edişi, bölgede dengeleri

² BOA, HAT, nr. 38300; A; -B; -C; -D; 40084-G; 51302; Mehmed Mansur, *Rum Fetretü (Yunanistan İsyân ve Teşekkülü)*, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, nr. 6084-6085, s. I, s. 10-11; *Vak'anüvis Ahmed Lütfi Efendi Tarihi*, (Haz: A. Hezarfen), I, İstanbul 1999, I, s. 16-22; *Aynı eser*, (Haz: Y. Demirel-T. Erdoğan), II-III, İstanbul 1999, s. 543-544; William, Miller, *The Ottoman Empire and its Successors, 1801-1927*, Cambridge 1934, s. 85-86; David Howarth, *Greek Adventure, Lord Byron and other Eccentrics in the War of Independence*, New York 1976, s. 64-81, 169 vd.; Murat Hatipoğlu, *Yunanistan'daki Gelişmelerin Işığında Türk-Yunan İlişkilerinin 101 Yılı (1821-1922)*, Ankara 1988, s. 20.

³ BOA, HAT, nr. 17365; 40294; 50072; 50082; 51289. İngiliz Şair Lord Byron 1823'de Rumlara destek için *Mora*'ya gönüllü gitti. Onun gelişi Rum isyanının Avrupa'da daha da popüler olmasını sağladı. 1824 yılı başında Misolongi'ye ulaştı. Kısa süre sonra Rum isyancıların iç yüzünü öğrendi ise de burada hastalanarak öldü: HAT, nr. 38785-B;-C; Alison Phillips, *The War of Greek Independence, 1821 to 1833*, London 1897, s. 88-113.

⁴ Edward Mead Earle, "American Interest in the Grek Cause, 1821-1827", *The American History Review*, 33/1 (1927), s. 44-63; Howarth, *Greek Adventure*, s. 13, 60, 132-133, 136, 169-246. Amerika'da Rum isyanına gösterilen ilgi, toplanan gönüllüler ve maddî yardımlar ayrıca için bk. Myrtle Agnes Cline, *Amerikan Attitude Toward the Greek War of Independence 1821-1828*, Atlanta 1930, s. 1 vd.

⁵ BOA, HAT, nr. 2141-B-F; 38668; 38730; -A, -B; -C; 50198; Mehmed Mansur, *Rum Fetretine Dair Tarih*, İstanbul 1288, s. 15-16 Cevdet, *Tarih*, XI, s. 72, 188; W. David Wrigley, "The Ionian Islands and The Advent of The Greek State (1827-1833)", *Balkan Studies*, (1978), XIX, s. 413-417.

tamamen değiştirdi⁶. Mora'daki Osmanlı askerî varlığının önemli kısmı Yanya'ya sevk edilince Rum isyancılar harekete geçti⁷.

Beklenenin aksine Rumların ilk isyanı *Eflak-Buğdan (Memleketeyn)*'da oldu. Rus Çarı'nın Yaveri olup İstanbul'un tanınan Fenerli Rum ailelerine mensup *Aleksandr İpsilanti* liderliğindeki isyancılar, 22 Şubat 1821'de *Prut Nehri*'ni geçip Buğdan'a gelerek isyanı başlattılar. Ancak Osmanlı askerî, dışarıdan ve yerli Romen halktan yeteri kadar destek bulamayan bu ilk isyan hareketini rahatlıkla bastırdı⁸. Dağılan isyancılardan önemli bir kısmı yine de Mora'ya geçmeyi başardı⁹.

Eflak-Buğdan'da umduklarını bulamayan Rumlar, vakit kaybetmeden isyanı *Mora Yarımadası*'na yaydılar. Burada ortam çok elverişliydi. Tepedelenli hadisesi nedeniyle bölgedeki Osmanlı askerî gücü son derece azalmıştı¹⁰. Mora'da başlatılan isyanın başına İpsilanti'nin kardeşi *Dimitrios*'un getirilmesi kararlaştırıldı. İsyancı liderler 1821 yılının Ocak ayından itibaren Mora Yarımadası'nda toplanmaya başladı¹¹. Mora Rumları, papaz ve kocabaşların desteği ve önderliği ile çok kısa süre içinde hemen hemen Türklerin bulunduğu bütün kaleleri kuşatma altına aldılar¹². Dışarıdan sağlanan destek sayesinde isyan çok kısa sürede Mora'nın merkezi *Trapoliçe*'ye kadar yayıldı. Trapoliçe Rumların eline geçtiğinde şehirdeki Müslümanların tamamı katledildi. Âsiler 7

⁶ BOA, HAT, nr. 38427; 38811-E; -F; Cevdet, *Tarih*, XI, s. 43-44; Lütüfî, *Tarih*, I, s. 10-15; Gabriel Römeran, *Tepedelenli Ali Paşa*, (Çev. A. K. Aksüt), İstanbul 1939, s. 217-219; Mehmed Esad Efendi, *Vak'anüvis Mehmed Es'ad Efendi Tarihi (Bâhir Efendi Zeyl ve İlâveleriyle) 1237-1241/1821-1826*, (Nşr: Z. Yılmaz), İstanbul 2000, s. 708-712, 758.

⁷ BOA, *Mühimme Defteri (MD)*, nr. 240, 12/29; *Yunan Fesadına Dair Bazı Fikarât-ı Târihiye*, Fatih Millet Kütüphanesi, Ali Emiri, TY, nr. 669, s. 1-2.

⁸ Eflak-Buğdan isyanı için: BOA, HAT, nr. 34713; 38413; 38422; 38425; 38503; 45424; Cevdet-Dahiliye (C. DAH), nr. 5206; 6359; 9708; 10749; 11006; 11535; 34519; 34740; Cevdet-Askerî (C. ASK), nr. 1763; 5994; 7738; 8933; Cevdet-Hariciye (C. HAR), nr. 173; 1337; 2229; Cevdet, *Tarih*, XI, s. 118-146; Yücel Özkaya, "1821 Yunan (Eflak-Buğdan) İsyancıları ve Avrupalıların İsyan Karşısındaki Tutumları", *Üçüncü Askerî Tarih Semineri*, Ankara 1986, s. 114-130.

⁹ BOA, HAT, nr. 23699; 38428; 38546; 38547; 38681; 44927-D; 45229-B;-D; 51343; Cevdet, *Tarih*, XI, s. 120, 192-199; Fevzi Kurtuluş, *Yunan İstiklâl Harbi ve Navarin Muharebesi (Çengelöğlü Tahir Paşa)*, İstanbul 1944, I, s. 7-28.

¹⁰ Mansur, *Rum Fetretine*, s. 26-45; Cevdet, *Tarih*, XI, s. 118-132, 248-250.

¹¹ Phillips, *The War of Greek*, s. 30-34.

¹² BOA, C. DAH, nr. 16451; Mansur, *Rum Fetretine*, s. 33; Howarth, *Greek Adventure*, s. 21-29; Miller, *The Ottoman Empire*, s. 71-72; Salâhi R. Sonyel, "Yunan Ayaklanması Günlerinde Mora'daki Türkler Nasıl Yok Edildiler?", *Belleten*, LXII/233, (1998), s. 107-135; Justin McCarthy, *Ölüm ve Sürgün*, (Çev. B. Umar), İstanbul 1998⁶, s. 1-12.

Mayıs'ta *Atina*'yı da kuşatıp ele geçirdiler. Rum isyanı bir anda yarımadayı aşarak Rumeli'de *Tırhala* ve *Selanik* yakınlarına kadar etkisini göstermeye başladı¹³. Eteryâ örgütünün planına uygun olarak kısa süre sonra *Akdeniz Adaları* Rumları da isyana katıldı¹⁴. Osmanlı Devleti, bu adalı Rumların korsan faaliyetleriyle uzun süre uğraşmak zorunda kaldı. Akdeniz'e erzak yüklü gemiler eşkiya eline geçer korkusuyla çıkarılmadı; böylece Mora'ya lojistik destek yapma imkânı önemli ölçüde kısıtlandı. İstanbul'da zahire sıkıntısı yaşanmaya başlandı [Ek- Harita-1]¹⁵.

İsyancılar için Avrupa desteği çok önemli idi. Rumları başından itibaren destekleyen devlet Rusya oldu¹⁶. Asilerin diğer önemli hamisi ise Akdeniz'de stratejik kaygılar taşıyan İngiltere'ydi. 1822'de Helen dostu *George Canning*'in İngiltere dış politikasını yönlendirmeye başlaması, diğer Avrupa ülkelerinin politikalarına hemen yansdı¹⁷. İngiltere Hükümeti 25 Mart 1823 tarihinde Rum isyancıların *muharip* sıfatıyla tanındığını ilan etti. İngilizler böylece resmen Rumları Osmanlı Devleti'ne karşı muhatap kabul etmiş oluyorlardı¹⁸.

İsyancılar için dış desteği kesmeye gayret eden Osmanlı diplomasisi, Avrupa'daki Rumlar lehine olan gelişmelerden duyduğu rahatsızlığı her platformda sert bir şekilde dile getirdi. İlgili ülkelere sık sık uluslararası dengeler ve kurallar hatırlatılıyordu. Dönemin Padişahı II. Mahmud, Rum meselesine dair kaleme aldığı bir beyannamede, hükümlerlik haklarına ve devletlerarası ilişkilere vurgu yaparak, vatandaşı Rumların itaat altında buldukları sürece ırz, can ve mallarının İslamlarla aynı güvence altında olduğunu ilan etmişti¹⁹.

¹³ BOA, HAT, nr. 32005; 38766; 51309; Cevdet, *Tarih*, XII, s. 102-155.

¹⁴ BOA, C. DAH, nr. 4436; Cevdet, *Tarih*, XI, s. 156-161.

¹⁵ BOA, HAT, nr. 48481; Mansur, *Rum Fetretine*, s. 2-45; Cevdet, *Tarih*, XI, s. 150-151, 156, 157, 177; 242-244; Mübahat S. Kütükoğlu, "Yunan İsyanı Sırasında Anadolu ve Adalar Rumlarının Tutumları ve Sonuçları", *Üçüncü Askerî Tarih Semineri*, s. 133-161.

¹⁶ BOA, HAT, nr. 35077; 37302-Y; 38225; 38574-A; Cevdet, *Tarih*, XI, s. 210-216; *Aynı eser*, XII, s. 210-215.

¹⁷ BOA, HAT, nr. 38730; 39279-D; 46550-D; 50074; Cevdet, *Tarih*, XII, s. 215; Lane-Poole, *The Life of*, s. 340 vd.

¹⁸ BOA, *Ayniyat Defteri (AD)*, nr. 582, s. 97-98; HAT, nr. 16500; 35211-C; 38780; 38785-B; 46625; 50072; 51289; 51302; 51313; Meral Bayrak, "Osmanlı Arşivleri Işığında Rum İsyanı Sırasında Avrupa Devletleri'nin Tutumu", *Osmanlı*, II, Ankara, 1999, s. 125-126.

¹⁹ BOA, AD, nr. 1713, s. 11-12; HAT, nr. 17469; 37975; 39279-D; 46559-B-D; 50072; 50074; 50198; 51307; 51313.

Osmanlı Devleti, Rum isyanının bastırmak için gerek karada ve gerekse denizde aldığı onca tedbire ve yaptığı masrafa rağmen arzu ettiği başarıyı elde edemedi. Mora ve isyanın yayıldığı alanlarda durum gittikçe kötüleşiyor, Avrupa devletlerinin Rumlar lehine müdahaleleri ise günden güne yoğunlaşıyordu. İsyanın bastırılıp bir an önce başarının sağlanması hayati bir önem kazanmaya başladı. Bu durumda *Mısır Valisi Kavalalı Mehmed Ali Paşa*'nın devreye sokulması zorunluluğu ortaya çıktı. Ancak Mısır askerinin Akdeniz'de tekrar etkili bir konuma gelmesi, Rum isyanında yepyeni dengeler ile Navarin'e kadar uzanan hadiseler zemin hazırladı. O dönem büyük devletlerin Akdeniz'deki çıkar çatışmaları, güçlü bir Mısır Valisinin bölgede etki sahibi olmasını kaldıracak nitelikte değildi. Rum isyanının kısa sürede uluslararası bir nitelik kazanmasında Mehmed Ali Paşa'nın bölgeye güçlü bir şekilde müdahalesinin önemli katkısı oldu (1824)²⁰.

Mehmed Ali Paşa ile yapılan görüşmeler sonucunda Mora'ya yakın mesafedeki isyan halinde bulunan *Çamlıca* ve *Suluca* adaları ile Mora'nın bastırılması vazifesi İbrahim Paşa'ya, yine isyanda etkili olan *Sisam*, *İpsara*, *İşkatos* ve *İşkepos* gibi adaların vurulması işinin *Kaptanıderya Hüsrev Mehmed Paşa*'ya havale edilmesi kararlaştırıldı²¹. Böylece İbrahim Paşa resmen Mora seferine memur edilmiş oldu²².

Mora'da durum çok kritik bir aşamada olduğundan hiç vakit kaybedilmeden, 1824 yılı başında Tersâne'deki donanma mevcudundan firkateyn, firkate, golet ve halen İstanbul'da tutulan Tunus gemilerinden oluşan bir filo hemen *İskenderiye*'ye yollandı²³. Hazırlıklarını hızla tamamlayan

²⁰ Phillips, *The War of Greece*, s. 135-151; Frederick Stanley Rodkey, "The Attempts of Briggs and Company to Guide British Policy in the Levant in the Interest of Mehmet Ali Pasha, 1821-41", *The Journal of Modern History*, 5/3 (1933), s. 324-351; G. Durand-Viel, *Les Campagnes Navales de Mohammed Aly et D'Ibrahim*, Paris 1935, I, s. 165-248; Khaled Fahmy, *All the Pasha's Men, Mehmed Ali, His Army and the Making of Modern Egypt*, New York 1997, s. 55-60.

²¹ BOA, MD, nr. 242, s. 32/99-100; HAT, nr. 24324; 24325; 3767; 38790; -G; 39506; 39898; C. DAH, nr. 4140; Cevdet, *Tarih*, XII, s. 57-58, 98; Esad, *Tarih*, s. 300-301; Yüksel Çelik, *Hüsrev Mehmet Paşa Siyasi Hayatı ve Askeri Faaliyetleri (1756-1855)*, (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi), İstanbul 2005, s. 222-224.

²² BOA, MD, nr. 242, s. 51/53; HAT, nr. 38790-F; -G, 39143; 39506; M. Weygand, *Histoire Militaire de Mohammed Aly et de Ses Fils*, Paris 1936, I, s. 229-264.

²³ BOA, HAT, nr. 28079; 37842; 38734; 38938; 40024.

Mehmed Ali Paşa Mora meselesinin çözümünde üstleneceği rolü, Avrupa güçler dengesinde yer almak için iyi bir fırsat olarak görmekteydi²⁴.

Mısır birliklerinin Seraskerliği ve Mora Valiliği uhdesine verilen İbrahim Paşa, emrindeki gemiler ile 19 Temmuz 1824'te İskenderiye'den hareket etti. Donanmada 53'ü savaş olmak üzere toplam 196 gemi ile bunlara bindirilen 30 bin piyade ve süvari askeri bulunmaktaydı. Mısır'ın disiplinli ve eğitilmiş *Cihadiye* birlikleri Ağustos 1824'te Rodos Adası'na ulaştı²⁵. İbrahim Paşa bir süre bölgede Osmanlı gemileri ile operasyonlara katıldı ise de bunlardan bir sonuç alınamayacağı anlaşıldı. Bu durumda Hüsrev ve İbrahim Paşaların ortak kararıyla askerin bir an önce Mora'ya hareketi için hazırlıklara başlandı²⁶.

Mora Valisi sıfatıyla İbrahim Paşa eksiklerini tamamlayıp 2 Ocak 1825'de Marmaris'ten Mora'ya hareket etti. Zorlu bir yolculuktan sonra 25 Martta *Moton Limanı*'na ulaştı²⁷. İbrahim Paşa'nın Mora'ya çıkışı sonrasında peş peşe yapılan operasyonlarla karada ve denizde isyancıların direnci önemli ölçüde kırıldı²⁸. Osmanlı-Mısır birlikleri stratejik şehirlerden *Misolongi* 13 Nisan 1826'da²⁹ ve *Atina* ise 6 Haziran 1827'de ele geçirildi³⁰. Bu başarılarından

²⁴ Lutfi al-Sayyid Marsot, *Egypt in the Reign of Muhammad Ali*, Cambridge 1984, s. 205.

²⁵ BOA, HAT, nr. 32917; 37767; 37892-F; 38018; 38237; -C; 39967; 40020; Muhammed H. Kutluoğlu, *The Egyptian Question (1831-1841)*, İstanbul 1998, s. 42-51.

²⁶ BOA, HAT, nr. 38661; 39684; -A; 39924-A; 40020; C. DAH, nr. 4140; Durand-Viel, *Les Campagnes Navales de Mohammed Aly*, s. 248-284.

²⁷ BOA, HAT, nr. 38022; 38354; 38769 39558; 40029; 40252; Cevdet- Bahriye (C. BAH), nr. 9525; Cevdet, *Tarih*, XII, s. 104, 119-125; Fevzi, *Deniz Muharebeleri*, İstanbul 1927, s. 87-88; Kurtuluş, *Yunan İstiklâl*, I, s. 50-51; Clair, *That Greece*, s. 224-293; Fahmy, *All the Pasha's*, s. 55-60.

²⁸ Durand-Viel, *Les Campagnes Navales de Mohammed Aly*, s. 287-345.

²⁹ Avrupa'da da çok yakından takip edilelen Misolongi muharebesi için: BOA, AD, nr. 582, s. 80-90; 583, s. 6-9, 16-17; HAT, nr. 24963; -A; 24996-A; -B; 37878; 37945; 37978; 37985; 38059; -A; 38247; 38251; 38314-A; -B; 38314; 38352; 38359; 38400; 38401; 38402; 38405; 38403; 38720-E; 39078; 39451-A; 39701; 39715-U; 43602; 44276-Ç; -E; 51288; 51289; C. DAH, nr. 2231; 6679; C. ASK, nr. 31802; Esad, *Tarih*, s. 547-549; Cevdet, *Tarih*, XII, 123-127; Lutfi, *Tarih*, I, s. 31-35). Osmanlı ordusunun Misolongi'deki büyük başarısına gölge düşüren en talihsiz gelişme ise Mora Valisi İbrahim Paşa ile Kaptanıderya Hüsrev Paşa arasındaki gerginliğin had safhaya ulaşmasıydı (bk. Çelik, *Hüsrev*, s. 257-260). Karşılıklı şikâyetler devam edince iki komutanın görev alanları tekrar belirlendi. Buna göre Osmanlı Donanması'ndan 22 gemi İbrahim Paşa maiyetine gönderilecek ve Mora ile Çamlıca ve Suluca adaları vurulacaktı. Hüsrev Paşa ise Sisam Adası işini halledecekti: AD, nr. 583, s. 3-5, 10-11, 15, 17, 26-27; HAT, 17342; 37933.

sonra bölgede dengeler tamamen değişti. Bu iki şehrin yeniden fethi Avrupa'da da büyük yankı uyandırdı³¹. Avrupalılar Atina'nın düşmesinden sonra Osmanlı askerinin başarısı karşısında sorunun diplomasi yoluyla çözümü için doğrudan müdahale yolunu tercih etmeye başladı³².

Navarin hadisesinden çok kısa süre önce Osmanlı Hükümeti, Avrupa basınında üç büyük devletin Mora'ya fiili müdahale yapacakları yönünde çıkan haberler üzerine isyanı tamamen söndürmek için Rumeli Valisi'ne yeni emirler gönderdi. Ancak istenilen hızda hazırlıklar bitirilip harekete geçilemedi. Bölgedeki bazı önemli kalelerde askerî tedbirlerin artırılmasıyla yetinildi³³.

Bu arada İngiltere'nin İstanbul elçisi *Stradford Canning* (*Stradford de Redcliffe*)'in Rum meselesinde Rusya ile şiddetli rekabet taraftarı olması, Rum meselesinde önü alınamayan gelişmeleri daha da hızlandırdı³⁴. Nitekim Mora'daki son gelişmeler ardından İngiliz Hükümeti Osmanlı'ya resmen müracaat ederek, isyancılar lehine arabuluculuk ve tavassut teklifi yaptı³⁵.

İngiltere'nin bu hamlesi sonrasında *Avusturya Başvekili Prens Metternich*, 1824 yılı başında Osmanlıya vakit kazandırarak bir girişimde bulundu ve Rum sorununa çözüm maksadıyla uluslararası bir kongre toplanmasını önerdi. Bu kararını Rus Çarı Aleksandr'a da kabul ettirdi ve toplantının *Petersburg*'da gerçekleşmesi uygun bulundu³⁶. Kongre toplanınca

³⁰ Misolongi işi bitince Osmanlı Ordusu Atina'ya yöneldi. *Rumeli Valisi Mehmed Reşid Paşa* emrindeki Osmanlı birlikleri yaşanan bütün olumsuzluklara rağmen 6 Haziran 1827'de Atina'yı tamamen ele geçirdi. Atina'nın yeniden fethi için: BOA, AD, nr. 583, s. 101-102, HAT, nr. 34948; 37909; 37913; 38014; 38017; 38077; 38217; -A; -H; K; -O; 38423; 38535; -A; -B-; C; -D; 39164; 40605; 40653; 40683; 51302; Lütüfî, *Tarih*, I, s. 42-47; Kurtoglu, *Yunan İstiklâl*, I, s. 71-74, Howarth, *Greek Adventure*, s.214-227.

³¹ BOA, HAT, nr. 47665; 47668; 47762-F; Phillips, *The War of Greece*, s. 182-204; Howarth, *Greek Adventure*, s. 214-227; Clair, *That Greece*, s. 314-333.

³² BOA, HAT, nr. 38079-D; 38217-B, -C-E; -J; -K; -L; -P; 38278; 38870; 39057; 39212; 40503-C; 40670-A; 40936-A; 51302; C.ASK, nr. 18599; 18600; 18605; Lütüfî, *Tarih*, I, s. 26-27.

³³ BOA, AD, nr. 583, s. 62; HAT, nr. 18535; 33980; 38088; 38349; 38376; 39079-D; 39443; 39491-K; 38518; 39993; 40118; 43920-C; 44198; 44283; C. BAH, nr. 7840; 2006; C. ASK, nr. 23343.

³⁴ BOA, HAT, nr. 45444-A.

³⁵ BOA, HAT, nr. 37975; 40084; 43788-B.

³⁶ BOA, HAT, nr. 45339.

Ruslar ilk defa olarak uluslararası bir platformda Rumlara özerklik talebini ve Osmanlı Devleti ile isyancılar arasında bir ateşkesi dile getirmiş oldular³⁷.

Navarin hadisesine adım adım yaklaşılrken süreci hızlandıran en önemli gelişmelerden biri ise Rus tahtında meydana gelen değişiklikle oldu. Zira 1 Aralık 1825'te *Çar Aleksandr*'ın ölümü ile yerine geçen ve yalnız askerî çözümlere önem veren *I. Nikola*, Rum isyancıların ezilmesini; Mora ve Girit vasıtasıyla Doğu Akdeniz'e Mehmed Ali Paşa'nın güçlü bir şekilde yerleşmesi ihtimalini hiçbir şekilde ülkesinin çıkarlarına uygun görmüyordu. İngiltere gibi Çar da Fransa'nın Mısır üzerindeki ağırlığından rahatsızdı³⁸.

Osmanlı diplomasisi ise artan baskılar karşısında bir taraftan tavizsiz tutumunu sürdürürken, bir taraftan da Mora'da başarı sağlayan askerine zaman kazandırmak için diplomatik manevralara yöneldi. Bu maksatla Rusya'nın çeşitli talepleri, *1826 Akkerman Sözleşmesi* ile bir süreliğine savuşturuldu³⁹.

Akkerman kararları sonrasında Rum meselesinde Rusya'nın ön plana çıkması ve güçlü bir şekilde inisiyatif alması İngiltere'yi endişelendirdi. Nitekim İngiltere, Rusya'ya resmen müracaat ederek, Osmanlı ile sorunların çözümünde etkili olmak istediğini bildirdi. Çar, Rum meselesinde İngiltere'ye danışmadan hareket etmeyeceği garantisini verdi. Ancak İngiltere bu garantiyi yeterli bulmadı ve önemli bir hamle daha yaparak sorunların müzakeresi için *Dük Wellington*'u Petersburg'a gönderdi. Çar'ın tebriki bahanesi ile yapılan bu ziyaret sonucunda, 4 Nisan 1826 tarihini taşıyan bir protokol imzalandı. Tarihe *Saint Petersburg Protokolü* olarak geçen kararlara göre, ittifak yapan bu iki ülke *adalet ve insaniyet* adına Mora ile Akdeniz Adaları'ndaki kavganın sona erdirilmesi için anlaşıklarını ilan etmekteydiler. Protokolün en önemli hususu ise Rumlara Osmanlı Devleti'ne sadece vergi ile bağlı özerk bir prenslik haline getirilmesinin ön görülmesiydi⁴⁰.

Petersburg Protokolü'nün son halinin Osmanlı'ya tebliği 1827 yılının Ocak ayını buldu. Bunun nedeni Osmanlı Devleti'nin askeri reformlarla

³⁷ BOA, HAT, nr. 45706; 45753.

³⁸ BOA, AD, nr. 582, s. 39-42, 44-45; HAT, nr. 45754; 46219; Esad, *Tarih*, s. 493-494, 551-558; Cevdet, *Tarih*, XII, s. 190; Lütüfî, *Tarih*, II-III, s. 543-543.

³⁹ Cevdet, *Tarih*, XII, s. 191; Lütüfî, *Tarih*, I, s. 87, 156-164; Nihat Erim, *Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri*, Ankara 1953, I, s. 263-273.

⁴⁰ BOA, HAT, nr. 18023-A; 40084-A; -B; -C; D; -E; -F; -G.45753; 46664; 51308; 51355-B; Lütüfî, *Tarih*, I, s. 16-23; Gabriel Noradounghian, *Recueil D'Actes Internationaux de l'Empire Ottoman*, Paris 1900, II, s. 114-116; Şerafettin Turan, "1829 Edirne Anlaşması", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, IX/1-2, (1951), s. 112.

uğraşıyor olması ve Akkerman sonrası müzakerelerin sürmesiydi. Bu esnada İngiliz ve Rus elçilikleri oldukça sert ifadeler içeren yazıları Babiâli'ye verdiler. Yazılardan bu iki ülkenin Rum meselesini artık din perspektifinden görüp, bir Hıristiyan-Müslüman çatışması olarak değerlendirmeye başladıkları anlaşılıyordu⁴¹. Bu esnada Rusya Maslahatgüzarı protokolün kabul edilmemesi durumunda Avrupa Devletleri'nin bundan böyle Rumlara bağımsız bir hükümet muamelesi yapacakları tehdidinde dahi bulunmuştu⁴².

Osmanlı Devleti ilk aşamada Petersburg kararlarını ciddiye almadı. Protokol, önemi olmayan beyaz kâğıt statüsünde değerlendirildi. Bununla birlikte Mora meselesine dair temaslara da kapılar tamamen kapatılmadı. İstanbul'da elçilerle Rumlara dair görüşmeler devam etti. Çeşitli formüller üzerinde tartışıldı. Ancak taraflar geri adım atmadı⁴³. Son gelinen noktada Sultan Mahmud, üç devletin Rum meselesine müdahalelerini isyancılara moral ve destek vermek ve yatışmaya yüz tutmuş isyanı tekrar alevlendirmeye yönelik bir girişim olarak değerlendirdiğini ilan etti⁴⁴.

Avrupa'nın diğer büyük gücü Fransa ise meseleye daha ılımlı yaklaşarak Babiâli'yi Rum özerkliği öngören protokolü kabul için iknaya çalıştı. Bu ülkenin İstanbul Elçisi *Kont Guilleminot*, 11 Kasım 1827 tarihinde *Reisülküttap Pertev Efendi* ile gayri resmî bir görüşme yaptı. Görüşmede Pertev Efendi, Akkerman Sözleşmesi'nin *Yeniçeri Ocağı*'nın kaldırılışı zamanına denk geldiği için kabul edildiğini, ancak sözleşmenin bazı maddelerinin *halkın boğazında kılçık gibi durduğunu*, şimdi o kılçığın bir daha yutturulması durumunda boğulacağını söyleyerek, Rum işinde Avrupalıların aradan çekilmesinden sonra devletin kendi işini halletmeye muktedir olduğunu ifade etti⁴⁵.

Mısır askerinin bölgeye naklinden sonra Mora'da durumun kontrol altına alınınca Avrupalıların müdahaleleri karşısında uzun süre sessizliğini koruyan Sultan Mahmud resmî bir beyanname daha yayınlayarak, Rum meselesi hakkındaki görüşünü ve Avrupa taleplerine dair kesin cevabını açıkladı. Sultan

⁴¹ BOA, HAT, nr. 38794; 51346; Lütflî, *Tarih*, I, s. 40-42.

⁴² BOA, HAT, nr. 38813; 51346; Lütflî, *Tarih*, I, s. 232-235.

⁴³ BOA, AD, nr. 582, s. 38-39; HAT, nr. 37813; 38060; 38209; 38794; 40503-C; 43788-B; 45431; 51302-C; -Ç; 45444-A, 51308; 51346.

⁴⁴ BOA, HAT, nr. 37721; 37921; 51308; 51346-A; -D.

⁴⁵ BOA, HAT, nr. 48072; Lütflî, *Tarih*, I, s. 56-59.

beyannameinde, öncelikle kendisinin bağımsız bir hükümdar olduğunu ve Rumların meşru hükümdarlarına karşı isyan ettikleri gerçeğini hatırlattı. Beyanname, Rum meselesinde Avrupa Devletleri'nin müdahaleye zemin oluşturdukları *hürriyet ve tarafsızlık* ilkeleri de sorgulanmakta, bir imparatorun bir avuç haydut ile anlaşma yapmasının mümkün olmadığı ifade edilmekteydi. Padişah, Rum maddesinde dış müdahaleyi yine kesin bir dille reddetti⁴⁶.

Padişahın bu sert çıkışı ve Mora'da ardi ardına gelen mağlubiyetler, Rum isyancıların bir süredir tartıştıkları, Avrupalı bir ülke himayesine girme hususunda mutabakat sağlamalarını hızlandırdı. Mora ve Rumeli'deki bütün isyancılar 1827 yılı itibarıyla aralarındaki şiddetli anlaşmazlık ve bölünmüşlüğü bir tarafa bırakıp, İngiltere'nin desteğinin sağlanması ve arabuluculuk misyonunun bu ülke tarafından üstlenmesi hususunda ortak karara vardılar⁴⁷.

Bu arada Osmanlı'nın Petersburg Protokolü kararlarını kesin olarak reddi sonrasında müttefik devletler de Rumların serbestiyeti gündemiyle 1827 yılı Mart'ında Londra'da görüşmelere başlamış durumdaydılar. Amaç Petersburg kararlarını teyit eden yeni bir protokol hazırlamaktı. Bu girişim, daha önce olduğu gibi Avusturya ve Prusya tarafından kabul görmedi. Londra'da 25 Haziran'a kadar süren çalışmalar neticesi protokole son hali verildi. Tarihe *Londra Protokolü* olarak geçen anlaşma, 6 Temmuz 1827'de resmen ilan edildi. Protokolde özerk *Yunan Prensiği*'nin kurulması kabul ediliyordu. Protokolün en can alıcı hususları ise gizli maddelerinde saklıydı. Bu maddelerde ilk defa olarak, şayet Osmanlı Devleti'nin alınan kararları kabul etmemesi durumunda üç devlet donanmalarının Akdeniz'e çıkacağı, Mısır ile Mora'nın irtibatının kesileceği kabul ediliyordu. Bu karar âdeta Navarin'in habercisi idi. Ayrıca protokolde, Osmanlı'nın Rumlar üzerine yapacağı her türlü harekâta da engel olunacağı karar altına alınmıştı. Eğer bu tedbirler etkili olmazsa, Rumların bağımsızlığını kendileri onaylayıp ilan edecekler, Mora'ya da konsoloslar atayacaklardı.

Londra Protokolü, müttefiklerin Yunanistan hususundaki kesin kararlığını ve bu uğurda güç kullanmaktan çekinmeyeceklerini göstermesi bakımından

⁴⁶ BOA, HAT, nr. 40608; 51308.

⁴⁷ BOA, HAT, nr. 39445-B; Poole, *The Life of*, s. 394-395, 411-412; Howarth, *Greek Adventure*, s. 228-232.

önem taşımaktaydı. Anlaşmanın imzalanmasıyla Yunan bağımsızlığı talepleri artık tam manasıyla bir Avrupa iç meselesi haline gelmiş oluyordu. Ayrıca üç devletin Rumlara dair kararların uygulanmasında kendilerini *garantör* görmeleri, bundan sonraki müdahalelere de meşruiyet kazandırmış oldu. Bu anlaşmada ön görülen bir diğer önemli husus ise Mora Türkleri'nin bölgeden ayrılmaları ve belirli bir süre zarfında mallarını Rumlara satmaları maddeleri⁴⁸. Londra anlaşması ile İngiltere, Fransa ve Rusya Rum meselesindeki ittifaklarını perçinlemiş oldular. Bu ittifak, 1832'de tam bağımsız Yunanistan Devleti'nin sınırları belirlenene kadar devam edecektir⁴⁹.

Londra Protokolü'ne Osmanlı'nın daha kesin cevabı ortaya çıkmadan üç devlet, Akdeniz'de bulunan filo komutanlarına protokol hakkında bilgi verdiler. İmzaladıkları müşterek talimatı da gönderdiler (12 Temmuz 1827). Komutanlara verilen talimatta, üç devlet filolarında bulunan askeri yetkililerinden hiçbirinin diğerleri üzerinde üstünlüğünün bulunmadığı, birlikte hareket edecekleri, filo komutanlarının geçici Rum Hükümeti'ne durum hakkında bilgi verecekleri ve Rumlar mütarekeye razı olurlarsa, savaşı durdurmak için en uygun ve hızlı tedbirleri alacakları yazılmıştı⁵⁰.

Avusturya'nın İstanbul Elçiliği Tercümanı'nın önceden Osmanlı'ya duyurduğu protokol, üç devlet elçileri tarafından Babiâli'ye 16 Ağustos 1827 tarihinde, arabuluculuk teklifi ile birlikte teslim edildi. Cevap için önce 1 ay olan süre 15 güne indirildi. Bunun sebebi ise anlaşma metninin önceden Babiâli'ye sızdırılmasıydı. Bu süre içinde olumlu bir cevap verilmez veya suskun kalınıp uzlaşmaz tutuma devam edilirse, ilgili devletlerin mütarekeyi sağlamada her türlü vasıtayı kullanma kararlılığında olduklarının altı ayrıca çizilmekteydi⁵¹.

Son durumu değerlendiren Osmanlı Devleti, Londra protokolünden dolayı öncelikle Rusya'yı suçlu buldu ve ittifaktan ayırmak için bir takım hamlelere hazırlandı. Zira, Rusya'nın Akkerman'da Rum meselesinde tarafsız

⁴⁸ BOA, HAT, nr. 38096; 39202; 39379; 40084; 43788-B; 47762-U; 51346-Ç; -D; Noradounghian, *Recueil D'Actes*, II, s. 130-135.

⁴⁹ Lûtfî, *Tarih*, (Haz: Y. Demirel), İstanbul 1999, IV-V, s. 841-844.

⁵⁰ BOA, HAT, nr. 47762-U.

⁵¹ BOA, HAT, nr. 38071-C; 39202; 39272-B; 39346-A; -B; 39379; Noradounghian, *Recueil D'Acte*, II, s. 134-135.

kalacağı taahhüdü bulunuyordu. Babıâli, eğer Londra kararlarının uygulanmasında ısrar edilecek olunursa, Akkerman'ın hükümlerine bağlılığını gerektiren şartların ortadan kalkacağını ifade etmeye başladı. Böylece Rusya'ya etkili mesaj verilmeye çalışıldı⁵². Bir taraftan da protokolün içeriği değerlendirilmeye alındı. Birçok üst düzey toplantı yapıp gelişmeler tartışıldı. Bazı devlet adamlarının bu konudaki ılımlı görüşlerine karşılık, devletin başından itibaren süren kararlılığına vurgu yapılarak, müttefiklerin arabuluculuk ve Rumlara özerklik tekliflerinin tamamıyla reddi uygun bulundu. Karar, Fransa ve İngiltere elçilerine birer yazı ile bildirildi. Yazıda, Mora meselesi için alınan kararların Osmanlı nezdinde üzüntüye sebep olduğu, devletin bu meseleyi kendi kanun ve nizamları çerçevesinde adil bir şekilde çözeceği belirtildi⁵³.

Müttefikler, Babıâli'nin kesin ret tavrı üzerine 31 Ağustos tarihini taşıyan ikinci bir müşterek nota verdiler. Burada, dostane ilişkilerin bozulmaması için tekliflerin kabulü talep ediliyor, aksi takdirde 4 Ağustos kararlarının uygulanacağı hatırlatılıyordu. Osmanlı Hükümeti bu yazıyı da aynı gerekçelerle reddetti⁵⁴.

Osmanlı başkentinde diplomatik temaslar hızlanmışken, Babıâli'de Rumlara dair Londra kararlarının kabulü durumunda hükümet içinde hükümet gibi garip bir durumun ortaya çıkacağı, ancak sonuçta vücuttaki kangren olmuş bir uzuvdan kurtulmanın mümkün olacağı yorumları da yapılmaya başlanmıştı. Fakat meselenin sadece bu boyutunun olmadığı, Rusya'nın aynı mezhepten olduğu Rum reayayı tahrike devam ederek, ileride çok daha büyük sorunlara yol açabileceği düşüncesi ağır basmaktaydı. Bu nedenle, Mora ve adalarda elde edilen askerî başarılarla da güvenilerek, üç devletin arabuluculuk ve Yunan'a serbestiyet tekliflerinin tamamının kesin bir dille reddi son görüş olarak benimsendi⁵⁵.

Osmanlı Devleti, Rum isyanının başından itibaren zaman zaman stratejik hatalar yapmasına rağmen, bastırılması için her türlü tedbiri almaya teşebbüs etti. Gerek karada ve gerekse denizde hazırlıklar mümkün olduğunca ciddi bir

⁵² BOA, HAT, nr. 38096-B; 39379; 40084; 51308; Poole, *The Life of*, s. 410-416, 427-431.

⁵³ BOA, HAT, nr. 37994; 39202.

⁵⁴ BOA, HAT, nr. 32107; 38217-D; 39272-B; 45706.

⁵⁵ Lütüfî, *Tarih*, I, s. 21.

şekilde yürütülmeye çalışıldı. İsyanın en kritik aşamasında önemli bir kararla Mısır birlikleri bölgeye kaydırılıp üstünlük sağlandı. Bu harekât ile Mora adeta yeniden fethedilmiş oldu. Bölgedeki tansiyon düşmeye başladı. Osmanlı tam zamanında hamlesini yapmıştı. Ancak, Akdeniz'deki hassas dengeler, bu yeni gelişmeyi hazmedecek durumda değildi. Rum sorununa ilgisini artıran Avrupa büyük devletleri, çeşitli bahaneler ileri sürerek müdahalelerini yoğunlaştırdılar⁵⁶. Hatta doğrudan doğruya bağımsız bir Yunan Devleti taleplerini dillendirmeye başladılar⁵⁷. Çok geçmeden de Osmanlı'nın Mehmed Ali Paşa hamlesine karşı hamleyi yaptılar. Bu hamle 1827 Navarin baskını ile oldu. Bu baskın ise savaşın ve Rumların kaderini tamamen değiştirecek nitelikteydi⁵⁸.

b) 20 Ekim 1827 Navarin Baskını ve Osmanlı Kayıpları

Rum meselesine dair diplomasi alanındaki yoğun trafik sürerken, 1827 tarihi itibariyle Mora'da isyancıların elinde sadece *Anadolu* ve çevresi ile etraftaki birkaç ada kalmıştı. Bu adalardan en önemlisi Çamlıca'ydı. Çamlıca'nın vurulması için Navarin Limanı'nda 35 savaş gemisi hazır durumda bekletiliyordu. Ayrıca *Suluca Adası*'na da operasyon planlanıyordu. Esasında isyanın başından beri bu yönde hazırlıklar yapılmış, her seferinde bir aksilik çıkmıştı. Bu son operasyon girişiminde de çok geç kalındı. Zira, Londra kararları İstanbul'a ulaşmadan Avrupalı Devletler bölgedeki donanmalarına Osmanlı gemilerinin Rumlara karşı yapacağı her türlü harekâtı engelleme talimatı vermişlerdi⁵⁹.

Müttefikler, daha Londra Protokolü görüşmeleri yapılırken Akdeniz'e *Amiral Edward Codrington* komutasında İngiliz ve *Kont de Rigny* idaresindeki Fransız donanmasını yollamışlardı. Gemilerin bölgeye ulaşması ardından İngiliz Amiral'e verilen emirde, mümkün olduğunca silah kullanmaktan kaçınması isteniyordu. Esas görevinin barışı sağlamak olduğu ilan edilmişti. Fransız

⁵⁶ BOA, HAT, nr. 40084; -G.

⁵⁷ BOA, HAT, nr. 40084; -G; Rodkey, "The Attempts of, s. 324-351.

⁵⁸ BOA, HAT, nr. 45581-A.

⁵⁹ BOA, HAT, nr. 37878-D; S; 43278-A; 43438; Lütfi, *Tarih*, I, s. 3-33; Poole, *The Life of*, s. 417-458; Howarth, *Greek Adventure*, s. 228-240.

komutan ise 1827 yılının Nisan'ında kendi inisiyatifi ile harekete geçerek, İbrahim Paşa'nın Mora'daki Mısır askerini çekmesi hususunda görüşmeler yapmak için İskenderiye'ye gitmişti. Ancak, Mehmed Ali Paşa ile yapılan müzakereden bir sonuç alınamadı. Daha sonra bölgeye intikal eden Rus Donanma komutanı, 1810 yılında Rus vatandaşı olmadan önce Hollanda Kraliyet donanmasında hizmeti bulunan Hollandalı *Kont Geiden*'di [bk. Ek-Resim-1]. Rusya'nın *Baltık Filosu*'ndan seçilen kuvvetleri önce İngiltere'ye geldi (21 Ağustos). Buradan ayrılan filo, Akdeniz'e ancak 13 Ekim'de ulaşarak müttefik donanmaya katılabildi⁶⁰.

Akdeniz'de müttefik gemi trafiği artınca, Osmanlı Hükümeti Çamlıca işi için askeri hazırlıklarını hızlandırma kararı aldı. Sultan Mahmud 1827 yılının yaz aylarının bitimine kadar Çamlıca ve Suluca işinin kesin olarak hallini istiyordu. Ancak Muharrem Bey komutasındaki Mısır gemilerinin bölgeye intikali gecikince bu son plan da aksadı. Söz konusu donanmada 45 savaş ve 60 mühimmat olmak üzere toplam 100 gemi bulunuyordu. Asker ve zahire taşımak için ayrıca 6 gemi daha yola çıkarıldı. Ayrıca, donanma ile çok iyi donatılmış diğç ve bahadır 8 bin Mısır askeri ile yetecek kadar at gönderiliyordu. Gemiler 31 Temmuz'da İskenderiye'den yola çıktı⁶¹.

Bir başka donanma ise İstanbul'da hazırlanıyordu. Öncelikle donanmadaki mevcut gemilerin bir envanteri çıkarıldı. Navarin öncesine rastlayan bu çalışmaya göre şu 45 gemi savaşacak durumdaydı: Üç anbarlı *Mahmudiye*, *Selimiye* ve *Mesudiye* kalyonları, *Fethiye*, *Memduhiye*, *Peyk-i Meserret*, *Rehber-i Nusret*, *Feyz-i Memduh*, *Tevfik-i Hüda*, *Burc-ı Zafer*, *Mukaddime-i Hayr*, *Mukaddime-i Şeref* kalyonları, *Şeref-fersân*, *Hıfz-ı Rahmân*, *Pertev-feşân*, *Sevdiye*, *Avn-i İllâh*, *Fazl-ı İllâh*, *Fevz-i Nusret*, *Mazhar-ı Tevfik*, *Yâver-i Tevfik*, *Terîr-i Bahrî*, *Geyvân-ı Bahrî*, *Nesim-i Zafer*, *Ka'id-i Zafer* fırkateynleri, *Seyr-i Zafer*, *Mecrâ-yı Zafer*, *Hilâl-i Zafer*, *Şehîr-i Zafer*, *Mesîr-i Ferah*, *Necât-fer*, *Ferah-nümâ*, *Peyk-i Şeref*, *İhsân-ı Hüda*, *Gül-sefid*, *Feyz-i Rahmân*, *Feyz-i Ma'bûd*, *Feyz-bahşû*, *Kerem-bâdi*, *Ceyrân-ı Bahrî* korvetleri,

⁶⁰ C. M. Woodhouse, *The Battle of Navarino*, London 1965, s. 38-9; *Navarino 1827*, Petersburg 1999, s. 1-9.

⁶¹ BOA, HAT, nr. 38289; 40670-A; 43278-A; -B.

Feyz-i Bahâr, Fecr-i Sefid, Peresto, Eser-i Hayr brikleri ile *Feth-i Bülend* goleti⁶².

İstanbul'da görevi belirlenen donanmanın öncelikle hedefi Çamlıca Adası'ydı. Bu adadan sonra bütün Rum deniz kuvvetinin yok edilmesi planlanmıştı. Başarının sağlanması için Mısırlı İbrahim Paşa ile Kaptanıderya Hüsrev Paşa arasındaki anlaşmazlığın ortadan kaldırılması gerekiyordu. Bu nedenle komutanın tek elde birleştirilmesi ve donanmanın İbrahim Paşa idaresine verilmesi kararı alındı. Hüsrev Paşa görevden el çektirildi. Yerine Beylerbeyilik rütbesiyle *Patrona Çengeloğlu Tahir Kaptan (Paşa)* atandı. Donanmanın hemen İbrahim Paşa'nın yanına gitmesi emredildi. Tahir Kaptan maiyetinde olarak 1 kalyon, 7 firkateyn, 10 korvet, 5 brik, 1 goletten oluşan 24 gemi hareket etti. Donanma 6 Mayıs 1827'de boğazdan çıktı ve ayın sonlarında isyancılardan geri alınan Navarin Limanı'na girdi. Bu arada Mısır gemilerinin de 9 Eylül'de Navarin'e ulaştığı haberi alındı. Tam bu esnada artan savaş maliyetleri karşısında Mehmed Ali Paşa vasıtası ile Avrupalı bankerlerden borç alınmasına teşebbüs edildi ise de bir sonuç alınamadı⁶³.

Osmanlı gemilerinin tamamı bölgeye intikal edince Mora Valisi ve donanma komutanı İbrahim Paşa, 19 Eylül'de Mısır'dan gelmiş bir alayla birlikte toplam 4 alay askeri gemilere bindirdi. Mevcut gemileri üç filo halinde tanzim etti ve görev yerlerini belirledi. Buna göre, küçük gemilerden oluşan filo Moton Muhafızı Hasan Paşa komutasına, kalyon ve firkateynlerin oluşturduğu filo Kapudâne Hüseyin Bey'in emrinde olacaktı. Kendisi de donanma başbuğu Tahir Kaptan ile iki gemiyi kumanda edecekti. İbrahim Paşa hareket öncesi bütün kaptanlara hitaben bir konuşma yaptı ve Çamlıca Adası harekâtı hakkında bilgi verdi. Bu harekâta herkesin gayret göstermesini istedi. Bu esnada müttefik donanması Navarin Limanı dışında beklemekteydi⁶⁴.

1827 Londra kararları Babiâli'ye verildiği esnada, Akdeniz'deki müttefik filo amiralleri de aldıkları talimat gereği geçici Rum Hükümeti ile temas

⁶² BOA, HAT, nr. 27930.

⁶³ Lûtfî, *Tarih*, I, s. 49-51.

⁶⁴ BOA, AD, nr. 583, s. 106-107, 114-115; HAT, nr. 34949; -A; 38071; -C; -D; 38093; 38367; 39385; -A; 39983; 40595; 40696; 43278-B; Durand-Viel, *Les Campagnes Navales de Mohammed Aly*, s. 343-378; Kurtoglu, *Yunan İstiklâl*, II, s. 162-163, 165, 205; Lûtfî, *Tarih*, I, s. 62-67.

kurdular ve protokol kararlarını 2 Eylül 1827'de tebliğ ettiler. Rumlar 3 Eylül'de ateşkesi kabul ettiklerini açıkladılar⁶⁵. Bu gelişmeler yaşanırken müttefik donanmadan birkaç gemi 2 Eylül'de Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'ya Londra kararlarını bildirmek ve düşmanlıktan vazgeçmesini sağlamak üzere İskenderiye'ye yollanmıştı. Ancak bu temaslarından da olumlu bir sonuç çıkmadı⁶⁶.

Navarin'de askerî hareketlilik sürerken, İstanbul'daki üç devlet elçilik görevlileri Babıâli'nin Londra kararlarını ve müttefiklerin arabuluculuk teklifini kesin olarak reddettiği haberini 15 Eylül 1827'de Akdeniz'deki İngiliz ve Fransız amirallerine bildirdiler. İngiliz ve Fransız komutanlar aldıkları talimata rağmen Rus Donanması bölgeye ulaşmadan kesin bir harekâta girişme mesuliyetinden kaçınıyordu. İki donanma Mora'yı abluka görevi ile beklemeyi sürdürdüler. Bu sırada İngiliz Elçisi Stradford Canning, Fransız Elçisi Kont Guilleminot ve Rus Elçisi De Ribeaupierre İstanbul'da donanmalarından gelen bilgileri değerlendiriyorlardı. Elçiler şimdilik savaşa sebep olacak hareketlerden kaçınılmasını, abluhanın delinmeye çalışılması halinde ise müdahale edilebileceğini komutanlara bildirdiler⁶⁷.

Bir süredir Rum meselesinde lokomotif ülke durumuna gelen İngiltere, Londra kararlarının kabulü için Babıâli üzerindeki baskılarını artırmaya başladığı esnada⁶⁸ Navarin etrafında bekleyen Fransız ve İngiliz filo amiralleri, bilhassa Osmanlı deniz kuvvetlerinin bölgeye tamamen intikalinden sonra devletleri adına olmak üzere İbrahim Paşa ile yazışmaya başlamışlardı. Komutanlar, Rumların meskûn olduğu mahal ve adalara yönelik veya bölgedeki Osmanlı askerî için gelecek mühimmat sevkiyatını önleme hususunda üç devletin ittifak ettiğini, buna karşı bir davranışta bulunulursa zor kullanma yetkilerinin olduğunu hatırlatıyorlardı. Amiraller, 25 Eylül'de de İbrahim Paşa'yı ziyaret ettiler. Görüşmede, vazifelerinin Çamlıca Adası harekâtını engellemek ve mütarekeyi uygulamak olduğunu, buna uyulmadığı takdirde Osmanlı Donanması'nı tahrip etmek konusundaki kararlılıklarını bildirdiler.

⁶⁵ Fevzi, *Deniz Muharebeleri*, s. 92-93; Kurtoglu, *Yunan İstiklâl*, II, s. 167.

⁶⁶ BOA, HAT, nr. 40727.

⁶⁷ BOA, HAT, nr. nr. 38071-A; 43920-B; Yıldız Esas Evrakı (YEE), nr. 1862/18/93/36- XI; Fevzi, *Deniz Muharebeleri*, s. 93; Kurtoglu, *Yunan İstiklâl*, II, s. 166.

⁶⁸ BOA, HAT, nr. 46431.

İbrahim Paşa amirallere cevabında, Osmanlı'nın bir komutanı olarak aldığı emirde Mora'da savaşa devam etmek ve Çamlıca'ya hücumda bulunmak yazılı olduğunu, son durumdan İstanbul ve Mısır'ı haberdar edeceğini söyledi. İbrahim Paşa amirallere, Babiâli'den gelecek habere kadar Navarin Limanı'ndan ayrılmayacağını da taahhüt etti.

İbrahim Paşa bu son gelişmeler üzerine Osmanlı Donanması'ndaki bütün komutanları toplayarak, durum hakkında bilgi verdi ve görüşlerini sordu (30 Eylül). Toplantı sonunda Donanma Başbuğu Tahir Paşa, Kapudâne-i Hümayun Hüseyin Bey, Patrona-i Hümayun Mustafa Bey, Riyâle-i Hümayun Halid Bey, Mısır Filosu Başbuğu Muharrem Bey, Tunus Filosu Başbuğu Mehmed Kaptan ile diğer 56 komutanın imzasını taşıyan ortak bir rapor hazırlandı. Bu raporda, İbrahim Paşa'nın İstanbul'dan bir haber gelene kadar beklenmesi teklifi bütün komutanlarca onaylanıyordu. Ayrıca komutanların donanmadaki mevcut gemilerin savaş gücünden şüpheleri vardı ve bunu da açıkça İstanbul'a iletmekten çekinmemişlerdi. Nitekim raporda, özellikle İngiliz gemileriyle mücadelede önem kazanan kalyon tipi gemilerden birinin su aldığı, diğer gemilerin ise bu gibi büyük bir savaşta başarısından kuşku duyulduğu belirtiliyordu. Komutanlar, müttefik donanma ve onlara destek veren Rum korsan gemileri ile yapılacak kavgada yanlış ve zamansız bir hareketin bütün donanmanın yok olması gibi bir felakete sebep olabileceğini de raporlarına eklemişlerdi⁶⁹.

Bu arada İbrahim Paşa, müttefik amirallerle görüşmesinde Mora'da Badra şehrindeki ahali ve asker için zahire nakli hususunda anlaşmaya varmıştı. Bunun üzerine 20 tüccar gemisine zahire yükleyip yanlarına Mirî Potrana-i Hümayun Mustafa Bey komutasında 18 savaş gemisini görevlendirdi. Bu gemiler Navarin Limanı'ndan çıkarıldı. Gemilerin ayrılışından 7-8 saat geçmeden, Rumların donanma komutanı olarak belirledikleri ve 1826'da Akdeniz'e gelmiş olan Lord Kohran (*Cochrane*)'ın⁷⁰, 18 gemi ile Çuka Adası, Balyabadra (*Patras*) ile İnebahtı (*Lepanto*) Boğazı mevkiinde olduğu öğrenildi.

⁶⁹ BOA, HAT, nr. 38071; -D; 39983-A; 40718; -D; -E; 43278-B; 43417-B, -C; Kurtoğlu, *Yunan İstiklâl*, II, s. 168, 214-215.

⁷⁰ İngiliz Lord Kohran, Amerika'da İspanyol sömürgelerinin bağımsızlığı için başlatılan savaşta şöhret bulmuştu. 17 Ağustos 1825'te Rumlarla anlaşma imzaladı. Ücret karşılığı savaşın bitimine kadar görevde kalacaktı; Kurtoğlu, *Yunan İstiklâl*, I, s. 70.

İbrahim Paşa hemen harekete geçerek 14 gemiden oluşan ayrı bir filo hazırladı (1 Ekim). Tahir Paşa ve Muharrem Bey'in de katıldığı bu filo operasyona hazırlanırken önemli bir sorunla karşılaşıldı. Şöyle ki İngiliz Donanma Komutanı Codrington, Osmanlı gemilerinin Balyabadre Körfezi'ne girişini engellediği gibi, bazı erzak gemilerine de ateş açtırmıştı. Bu saldırı, Navarin'de iki donanmanın ilk temasıydı. Bu saldırgan tavır karşısında bir çatışmayı göze alamayan Osmanlı filosu, 7 Ekim'de Navarin Limanı'na geri döndü. Son gelişme üzerine İbrahim Paşa İstanbul'a gönderdiği 12 Ekim tarihli raporunda, Osmanlı Donanması'nın Rumlar aleyhine olarak herhangi bir harekâta girişmesinin mümkün olamayacağını, bunun Balyabadra seferi esnasında açıkça anlaşıldığını, bu saldırı ile İngiltere'nin ciddiyetinin ortaya çıktığını, müttefik donanmasıyla şu an elde mevcut gemilerle mücadelenin mümkün olamayacağını, göz göre göre donanmanın perişan edilmemesi gerektiğini haber verdi. Benzer ifadeler Osmanlı Donanması Başbuğu Çengelolu Tahir Bey tarafından da merkeze yazıldı⁷¹.

İbrahim Paşa, son operasyonla denizden yapılacak bir harekâtın riskini görünce, harekât planlarını gözden geçirerek kara harekâtına yönelmeyi uygun buldu. Hemen orduları hazırlayarak hâlen itaat etmeyen Mora'nın iç bölgelerine hareket etti. Paşa, emrindeki 30-35 bin kadar kara ordusuyla üç koldan ilerledi. Hareketinden önce Tahir Bey ile Mısır filosu Başbuğu Muharrem Bey'e gerekli talimatları verdi. Navarin Limanı girişinde yer alan ve stratejik önemi olan *Sfakterya Adası*'nda yeni tabyalar inşası emrini verdi. Benzer önemli mevkiilerde de tabyalar yaptırdı. Bu tedbirler ardından hareket etti. İbrahim Paşa bu son kara operasyonlarında da başarılı olarak, isyancılara çok önemli kayıplar verdirdi⁷².

Müttefik amirallere söz verdiği halde askerî harekâta girişen İbrahim Paşa'nın başarıları Rumları himaye eden üç devleti harekete geçirdi. İlgili ülkeler İstanbul Sefareti Tercümanları hemen Babiâli'ye geldiler. Elçilikleri adına bazı sorularının olduğunu söylediler. Bu sorulardan ilki, Osmanlı'nın Mora Valisi İbrahim Paşa'ya ne yönde talimat verdiği idi. Bu soru karşısında

⁷¹ BOA, HAT, nr. 37940; 38071;-C; 39385; -A; 40700; 43278-B.

⁷² BOA, HAT, nr. 37940; 38365-A; 38367;40595; 40683-B; 40696; Kurtuğlu, *Yunan İstiklâl*, II, s. 178.

Müttefik saldırısı öncesi Navarin Limanı içindeki Osmanlı-Mısır gemileri yarım daire şeklinde ve üç sıra halinde demirlemiş durumdaydılar. İlk sıraya kalyon ve firkateynler yerleştirilmişti⁷⁶. Sayısal olarak Osmanlı gemilerinin bir üstünlüğü söz konusu ise de teknik özellikler bakımından müttefik donanma ile kıyas edilecek bir durum yoktu. Avrupa gemileri daha yeni ve üstün savaş teknolojisi ile donatılmış vaziyetteydiler. Liman içinde konuşlu Çengelöglü Tahir Bey emrindeki Osmanlı Donanması'nda 3 kalyon, 15 firkateyn, 16 korvet, 4 brik ve 5 ateş gemisi savaşıyor durumdaydı. Müttefiklerin ise 27 gemisi bulunuyordu. Osmanlı Donanması'nda *Gûh-i Revân* kalyonunda 80 top bulunurken, *Fatih-i Bahrî* ve *Burc-ı Zafer* kalyonlarında 74, *Fevz-i Nusret* ve *Ka'id-i Zafer* firkateynlerinde 64, *Geyvân-ı Bahrî*, *Avn-i İlâh*, *Feyz-i Mi'râc* ve *Mecrâ-yı Zafer* firkateynlerinde 48 top mevcuttu. Muharrem Bey komutasındaki Mısır filosunda her biri 48 top çeker 4 firkateyn savaşıyor durumdaydı. Bunlardan başka her biri 22 toplu 14 korvet ile 10 top atabilen 5 brik ve 5 ateş gemisi limandaydı. İngiliz Donanması'na ait *Asya Kalyonu*'nda 84, *Cenova Kalyonu*'nda 76, *Albion Kalyonu*'nda 76, *Glasgow Firkateyni*'nde 50 top vardı. Fransız filosunda *Scipion* ve *Trident* kalyonları 74 topluydu. Rus Donanması'nda *Azov*, *Gangut*, *İezekil* ile *Aleksandr Nevskiy* kalyonları 74 topa sahipti. O dönemin en önemli savaş gemisi kabul edilen kalyon gemileri hususunda önemli bir dengesizlik mevcuttu. Osmanlı Donanması'nın esas savaş gücünü firkateynler oluşturuyordu ve bunların kalyonlarla boy ölçüşmesi mümkün değildi⁷⁷. Zaten Osmanlı komutanları bu gerçeği savaş öncesinde İstanbul'a bildirmişler, bir felaket yaşanabileceği uyarısında bulunmuşlardı⁷⁸.

Müttefik donanma 18 Ekim'de Navarin Limanı'nın birkaç mil kuzeyinde demirlemiş durumdaydı. Kış mevsimi yaklaştığı için gemilerin daha fazla liman dışında beklemeleri de mümkün görünmüyordu. Müttefik amiraller Navarin'e girme tartışmaları yaparken, 19 Ekim'de ilk olarak bir Fransız gemisi limana gelerek, Mısır Donanması'nda görevli Fransız subaylarına hitaben bir mektup bıraktı. Mektupta, Osmanlı Donanması'yla aralarında bir savaşın muhtemel

⁷⁶ Bogdanovitch, *La Bataille de Navarin*, s. 375.

⁷⁷ Daha fazla bilgi için bk. İdris Bostan, *Osmanlılar ve Deniz*, İstanbul 2007, s. 37-62, 127-129, 142-171.

⁷⁸ BOA, HAT, nr. 40595; 40696; Bogdanovitch, *La Bataille*, s. 93-121; Fevzi, *Deniz Muharebeleri*, s. 94-96; Kurtoğlu, *Yunan İstiklâl*, II, s. 172-175; Lütfî, *Tarih*, I, s. 62-73.

olduğu, ülke bayraklarına karşı savaşmamaları gerektiğini belirtiyor, hemen İslam teknelerini terk etmeleri isteniyordu. Mektubu getiren gemi aynı zamanda limanda istihbarat da yapmış, Osmanlı Donanması'nın durumunu tespit etmişti. Bu gemi hiçbir müdahale ile karşılaşmadan geri dönüp limandan çıktı. Mısır gemilerinde görevli 10 Fransız uzman, bu mektup üzerine çekilme kararlarını Muharrem Bey'e bildirdiler. Bunların limandaki bir Avusturya gemisine binip gitmelerine izin verildi⁷⁹.

Navarin savaşının meydana geldiği 20 Ekim sabahı müttefik donanmadan bu sefer *Asya* ve *Talbot* gemileri limana giriş yaptı. Bunlara Osmanlı gemilerinden ve tabyalardan hiçbir saldırıda bulunulmadı. Aynı gün öğleden sonra *Albay Fellows* komutasında bulunan filodan *Dartmouth* firkateyninden denize iki filika indirildi. Bu filikalarda 40'ar İngiliz askeri bulunuyordu. Filikalar Osmanlı ateş gemileri üzerine doğru ilerlemeye başladı. Ateş gemilerindeki Osmanlı askerleri İngilizleri uyardı. Ancak gelmeye devam edilince karşılıklı tüfek ateşi oldu. İngiliz Yüzbaşı ile askerlerin çoğu yaralandı. Bu gelişme üzerine hiçbir uyarı yapılmadan *Dartmouth* firkateyninden şiddetli top ateşine başlandı. Buna rağmen Osmanlı gemilerin karşılık verilmedi. Bu esnada İngiliz Amiralinin gemisinden iki görevli Muharrem Bey'e gelip çatışma sebebi hakkında bilgi alırken, amiralinin gemisinden halen top atışı devam ediyordu. Bu gelişme üzerine Mısır filosu Başbuğu Muharrem Bey Osmanlı gemilerine savaşa hazırlık emri verdi. Tam bu esnada Fransız Amiralinin kalyonundan da top ateşi başlayınca, Osmanlı gemilerine bu seferki saldırıya karşılık emri verildi. Bu son emir ile birlikte 20 Ekim öğleden sonra Navarin deniz savaşı başlamış oldu⁸⁰.

⁷⁹ BOA, HAT, nr. 37940; 38367;40595; 40696; Kurtoğlu, *Yunan İstiklâl*, II, s. 178-179; Howarth, *Greek Adventure*, s. 228-240; Durand-Viel, *Les Campagnes Navales de Mohammed Aly*, s. 392-395.

⁸⁰ BOA, HAT, nr. 37940; 38367; -A; 39496; 39983-A; 40595; 40696; 40700-A; 40718-B; 43535; 44317-A; Fevzi, *Deniz Muharebeler*, s. 94-104; Durand-Viel, *Les Campagnes Navales de Mohammed Aly*, s. 395-403; Kurtoğlu, *Yunan İstiklâl*, II, s. 181 vd; Weygand, *Histoire Militaire de Mohammed Aly I*, s. 265-278; Celalettin Yavuz, *Osmanlı Bahriyesinde Yabancı Misyonaerler*, İstanbul 2000, s. 39-45; Kadriye Aytun, *Navarin Olayı (Uluslararası İlişkilere Göre)*, (Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi), Van 2001, s. 49-52.

Müttefiklerin tam bir baskın harekâtı şeklinde gelişen Navarin muharebesi yaklaşık 3,5 saat sürdü. Savaş sonunda sağlam kalabilen Osmanlı gemileri limanın kuzeydoğu tarafına çekilmiş, çoğunun mürettebatı gemilerinden ayrılmış, bazı gemiler de düşman eline geçmemesi için ateşe verilip yakılmıştı. Osmanlı Donanması'ndan deniz üzerinde sağlam olarak, nakliye gemileri dahil 106 gemiden sadece 7 korvet ile 1 firkateyn, 8 brik, 22 nakliye gemisi kalmıştı. Gemilerden 34'ü yanmış, 10 gemi sulara gömülmüş, 6 gemi kullanılamaz hale gelmişti. Toplamda Osmanlı Devleti aşağıda listesi verilecek olan 52 savaş gemisini kaybetmişti. Bunlardan bir kısmı Mısır'dan gelen gemilerdi. Bu sayıya nakliye ve küçük gemiler dâhil değildi. Osmanlı deniz askeri kaybının ise 6 bin civarında olduğu tahmin edilmekteydi. Bazı Osmanlı askerleri de esir düştü. Buna karşılık müttefikler, 181 asker kaybederken, 480 de yaralıları vardı. Bu kadar şiddetli geçen bir savaşta müttefiklerin bir tek gemi kayıplarının dahi olmaması dikkat çekicidir. Müttefikler, 20 Ekim akşamı limandan çıktılar. Savaşın iki gün sonra ellerindeki Osmanlı esirlerini karaya çıkarıp serbest bıraktılar [Ek- Resim-2-5]⁸¹.

İbrahim Paşa, Navarin'de bulunmadığı bir esnada yaşanan baskını Mora içlerinde başarılı kara operasyonlarını sürdürürken haber aldı. Hemen limana gelerek Tahir Paşa, Muharrem Bey ve diğer komutanlarla durum değerlendirmesi yaptı. İbrahim Paşa merkeze ilettiği yazılarında, müttefik donanma komutanlarının savaşın başlaması hususundaki ifadelerini yalanlayarak, ilk top ateşinin Osmanlı askerinden geldiği açıklamasının iftira olduğunu belirtti⁸². 27 Kasım 1827 tarihli yazısının ekine Navarin'de kaybedilen Osmanlı ve Mısır gemilerinin listesini de koydu⁸³:

⁸¹ BOA, HAT, nr. 40595; 40696; 40700-B; C. BAH, nr. 6254; YEE, nr. 1862/18/93/36-XI; Fevzi, *Deniz Muharebeleri*, s. 91-104; Durand-Viel, *Les Campagnes Navales de Mohammed Aly*, s. 395-403; Kurtoglu, *Yunan İstiklâl*, II, 182-191; N. Iorga, *Osmanlı Tarihi*, (Çev. B. S. Baykal), Ankara 1948, V, s. 333-334; Woodhouse, *The Battle of*, s. 111-163; Bilal Şimşir, *Ege Sorunu*, Ankara 1989², I, s. XXXIX; Lütflü, *Tarih*, I, s. 64-73; *Navarino 1827*, s. 10.

⁸² BOA, HAT, nr. 40718-B; Lütflü, *Tarih*, I, s. 64-65.

⁸³ BOA, HAT, nr. 40691-B; 40718-C.

Savaşın bitimini ardından Navarin'de kurtulan gemilerin adedi hususunda Tahir Paşa ve İbrahim Paşa'dan gelen bilgiler arasındaki uyuşmazlık, Sultan Mahmud'un dikkatin çekti. Zaten felaketi öğrenince son derece üzülen Padişah, komutanlar arasındaki çekişmeye ve kopukluğa bu durumun ispat olduğunu ve herkesin suçu başkasının üzerine yıkmaya çalıştığını ifade ederek, komutanları eleştirdi⁸⁴.

Bu arada Mora Valisi sıfatıyla İbrahim Paşa, bir süre daha Navarin ve Moton taraflarında kalarak mümkün mertebe yaraları sarmaya çalıştı. İlk olarak savaşta şehit olan askerlerin defin işleri halledildi. Elde kalan donanma gemilerinin tamir ve teçhizi için İskenderiye'ye gönderilmesi uygun bulunmuştu. Bu nedenle, hasarlı kurtulabilen gemilerin Mısır'a hareket edecek kadar tamirleri ile eksiklerinin gidermesine çalışıldı. Bir taraftan da Navarin Limanı'nda batan Osmanlı gemilerindeki topların dalgıçlar tarafından çıkarılmasına başlandı. Bu toplar İskenderiye'ye gidecek gemilere yüklendi. İbrahim Paşa, İstanbul'dan yeni bir emir gelene kadar bu işlerle oyalanacağını merkeze bildirdi⁸⁵.

c) Navarin Sonrası Durum ve Osmanlı Donanması

Rum isyanında bütün dengeleri değiştiren Navarin baskını ardından Mora'daki ordunun ve bölgede yaşayan az sayıdaki Türk ahalinin en önemli sorunlarının başında erzak sıkıntısı geliyordu. İbrahim Paşa, 28 Ekim 1827 tarihli bir yazısında durumu Babıâli'ye ilettili. Savaşta, nakliye gemilerindeki asker ile halkın 4 aylık ihtiyacını karşılık gelen erzak sulara gömülmüştü. Sadece Navarin Kalesi'ndeki asker ile halkın sayısı 40 bin kadardı. Ancak 30-40 günlük zahire kalmıştı. Paşa, acil yiyecek yollanmasının gerektiğini, ancak müttefik donanması bölgede olduğu sürece bunun mümkün olamayacağını da yazısına

⁸⁴ BOA, HAT, nr. 38367.

⁸⁵ Donanma ayrıldıktan sonra da denizden top çıkarılma işiyle uğraşıldı ise de görevli 4 dalgıç kış mevsimi sebebiyle Navarin Limanı'nın derin kısımlarına inememişti. Kalan toplar için havanın düzelmesinin beklenmesine karar verildi (BOA, HAT, nr. 38365-A; 38366; 38367-B). Bu makale için incelenen Osmanlı belgelerinde Navarin Limanı'nda batan gemilerle beraber bir de hazinenin sulara gömüldüğüne dair her hangi bir bilgiye tesadüf edilmemiştir.

ekledi. İbrahim Paşa, bu yaşananlardan sonra artık Çamlıca Adası operasyonunun imkânsız hale geldiğini de ifade etmekteydi⁸⁶.

Bu arada Navarin savaşının hemen ertesinde müttefik amiraller oldukça garip bir tavır takınarak, Osmanlı Donanması'nın bir misillemeye bulunması durumunda bunun resmen savaş ilanı anlamına geleceğini bildirdiler. Bu tavır üzerine Başbuğ Tahir Bey, İngiliz Amiral Amilton'un kalyonunda müttefik komutanlarla bir görüşme yaptı. Amiraller, kesinlikle böyle bir savaş istemediklerini ifade edip, sorumluluğu Osmanlı'nın üzerine yıkmaya çalıştılar. İsrarla ilk saldırının Osmanlı'dan geldiğini iddia ettiler. Tahir Bey, geride kalan Osmanlı askerini tehlikeye atmamak için bu buluşmada aksi bir fikir beyan etmedi. Görüşme sonrası İngiliz ve Rus filoları *Malta Adası*'na çekildiler. Fransız gemileri ise *Tulon*'a doğru yola çıktı⁸⁷.

Müttefik komutanlarla görüşmesinin ardından Çengeloğlu Tahir Bey, İbrahim Paşa'ya danışmadan bölgeden ayrılarak, *Mecra-yı Zafer Firkateyni* ve beraberinde 6 kaptan olduğu halde Çanakkale'ye çekildi. Tahir Bey emrindeki gemilerden birkaçı Tersâne'ye nakledildi. Aynı anda Navarin'de sağlam kalan Osmanlı ve Mısır gemileri ise alınan karar gereği tamir için İskenderiye'ye hareket etti. Savaştan yaralı kurtulan askerlerin tedavilerinin de Mısır'da yapılması uygun bulundu⁸⁸.

Müttefik donanma amiralleri savaşın gerçekleştiği günün akşamı başarılarını İstanbul'daki elçilerine bildirdiler. İngiliz Amiral Codrington, Stratford Canning'e hitaben yazısında, Türk-Mısır donanmasının yok edildiğini müjdelerken, Navarin Liman'ındaki gemi enkazlarını kastederek, böyle bir manzaraya bugüne kadar pek az kimsenin tanıklık edebileceğini ifade etmekteydi. Fransız Amiral Rigny Elçisi Kont Guilleminot'a gönderdiği raporunda, Türk Donanması'nın yok edildiğini, yarın sabah da kalanlarının işinin bitirileceğini haber veriyordu. Rus Amiral Geiden ise Türklere ve Mısırlı İbrahim'e çok acı bir ders vererek Navarin'den ayrılacaklarını duyurmaktaydı.

⁸⁶ BOA, HAT, nr. 39496; 40595; 40700-B; Lütflü, I, 86; Kurtoglu, *Yunan İstiklal*, II, s. 185, 221 vd.

⁸⁷ BOA, HAT, nr. 38367-A; 40691-C; 40718-B.

⁸⁸ BOA, HAT, nr. 21123; 27928-D; 35053-A; 39444-B; 40595; 44008; Kurtoglu, *Yunan İstiklal*, II, s. 189-193, 206.

Bu arada Rus Amiralî, zaman geçirilmeden harekâtın karada da devamı teklif etti. Koron ve Modon'a taarruz ile Mısır askerinin Mora'dan tamamen çıkarılması için mücadele edilmesini istedi. Bu konuda başka niyetleri olduğu daha sonra anlaşılan İngiltere ve Fransa, Rusya'nın bu sürpriz olmayan teklifine yanaşmadılar⁸⁹.

Navarin hadisesi Rumları kesin olarak destekleyen Avrupa kamuoyunda da geniş yankı bulmuştu. Avrupa basında hadiseden facia veya zafer diye söz eden yazılar çıkmaktaydı. İngiltere'de her ne kadar donanmanın başarısı övülüyorsa da ortaya çıkan sonuç memnun edici bulunmamıştı⁹⁰. İktidara yeni gelmiş olan Wellington, Osmanlı Donanması'na vurulan ağır darbe ile Doğu Akdeniz'de Rusların ilerlemelerini engelleyecek önemli bir gücün etkisizleştirildiğinden ve bunun da İngiltere'nin çıkarlarına aykırılığundan söz etmeye başlamıştı. Wellington, Navarin'de yaşananlardan sorumlu gördüğü ve yetkisini aşmakla suçladığı Codrington'u eleştirdi ve bir süre sonra da azletti. İngiliz Kralı 1828 yılı başında Parlamentoyu açış konuşmasında Navarin'den uğursuz olay olarak bahsetti ve Osmanlı Devleti'ni eski bir müttefik olarak andı⁹¹.

Avrupa'da kamuoyu Türkler aleyhine olduğu için Navarin Fransa'da bazı çevrelerce alkışlandı. Hadisenin ardından mecliste yaptığı bir konuşmada kral, Avrupa'da huzurun sağlanması için müttefik devletlerin ortak hareket ettiklerini, acilen Yunanlıların kurtuluşunun sağlanması için İngiltere ve Rusya devletleriyle ittifak yaptıklarını açıklıyordu. Yunan davasına yaptığı hizmetlerden dolayı Amiral Rigny bir hayli şöhret kazanmıştı. Fransa, Doğu Akdeniz'deki dengelerle ilgileniyordu. Rusya'nın aşırı istekleri onlarda da endişeye sebep olmuştu⁹².

Navarin baskınından en memnun ülke Rusya'ydı. Çar I. Nikola, zayıf düşen Osmanlı ile bir savaş yapma fırsatını yakalamamanın memnuniyetini yaşıyordu. Nitekim Çar, İngiltere ve Fransa'ya Osmanlı'nın bu ordusuz ve donanmasız halinden istifade ile savaş açma fikrini kabul ettirmeye çalışmış,

⁸⁹ Iorga, *Tarih*, V, s. 333-334.

⁹⁰ BOA, HAT, nr. 43788-C.

⁹¹ BOA, HAT, nr. 42602-B; 47762-A; Aytun, *Navarin*, s. 58.

⁹² BOA, HAT, nr. 38981-D; 42602-C; 43788-C; -Ç; 45635; Aytun, *Navarin*, s. 62-63.

ancak başarılı olamamıştı. Avrupa'daki dengeler Nikola'nın bir süre daha beklemesini zorunlu kılıyordu⁹³.

Rum meselesinin başından itibaren Osmanlı'ya desteğini sürdüren Avusturya Başvekli Prens Metternich, Navarin'i *bir çeşit facia* olarak değerlendirmişti. Navarin saldırısı ile Metternich öncülüğünde milliyetçilik hareketlerine karşı 1815 Viyana Kongresi ile oluşturulan kutsal ittifak geçerliliğini tamamen yitirmiş oluyordu. Rusya'nın bundan sonraki muhtemel hamleleri Avusturya'yı daha da tedirgin etmekteydi⁹⁴. Navarin'den hemen sonra Sadrazam gayri resmi surette Metternich'e mektup yazmıştı. Gecikmeli de olsa gelen ve şifahi olarak iletilen cevapta Avusturya Başvekili, meselede bir şekilde uyuşulmasını tavsiye ediyordu. Babiâli, yazılı bir cevap vermekten kaçınan Metternich'in bu tavrını eleştirdi. Hatta ağız değiştirmek ve ümidini yitirmek olarak niteledi. Avusturya'nın İstanbul Elçisi'ne bu politika değişikliğinin sebepleri soruldu. Elçi, Navarin hadisesinin dengeleri değiştirdiğini, artık yeni politikaların geçerli olacağını, bu yeni şartlara uygun davranılması gerektiğini ifade etti⁹⁵.

Navarin faciasını haber veren yazılar İstanbul'a ulaştığında büyük üzüntüye sebep olmuştu. Sultan II. Mahmud bu saldırıyı, Rumlara bağımsızlık kazandırmak isteyen Avrupalıların yeni bir hamlesi olarak değerlendirdi⁹⁶. Babiâli'de yapılan değerlendirmelerde Osmanlı Donanması'nın savaş durumu yok iken yakılması bir *Haçlı Seferi* başlangıcı olarak tanımlandı. Hadise netleşince hemen ilgili devletlerin elçileri hükümete çağrılarak açıklama istendi⁹⁷.

Babiâli, Navarin savaşına dair ilk haberleri İzmir Muhafızı Hasan Paşa ile Avusturya Sefareti Baştercümanı'nın yazılarından öğrenmişti. Avusturya Elçisi hükümete gelerek hadise karşısındaki üzüntüsünü ifade etti. Elçi, bu türden bir gelişmeyi hiç kesmenin beklemediğini, müttefiklerin böyle bir saldırı kararının

⁹³ BOA, HAT, nr. 39267-B.

⁹⁴ BOA, HAT, nr. 39267; 43788-C.

⁹⁵ BOA, HAT, nr. 46959.

⁹⁶ BOA, HAT, nr. 39395.

⁹⁷ BOA, HAT, nr. 45503.

bulunmadığını söyledi. Ayrıca, Osmanlı'nın sakinliğini korumasını, birden bire çok şiddetli tepki göstermeyip itidalli davranılmasını tavsiye etti.

Osmanlı diplomasisi Avusturya Elçisi'nin de belirttiği gibi baskına dair ilk günlerde çok şiddetli bir tepki vermekten kaçındı. Meselenin içyüzü anlaşılmaya çalışıldı. Nitekim, hadisenin duyulmasından sonra Reisülküttap Pertev Efendi, üç devlet tercümanını hükümete çağırarak konuya dair bir görüşme yaptı. Elçiler çeşitli bahaneler ileri sürdüler ve esasta Osmanlı Donanması'nı suçlu gösteren konuşmalar yaptılar. Rusya Tercümanı hadiseyi kendi bilgi kaynaklarına dayanarak anlattı. Ona göre üç devlet amiralleri Mora Valisi İbrahim Paşa'ya haber gönderip, kışın yaklaşması nedeniyle bu mevsimde liman dışında kalmalarının mümkün olamayacağını bildirmişler ve liman içine girme talebinde bulunmuşlardı. Bu talep ardından gerginlik yaşanmış, liman içine giren müttefik gemilerine yönelik Osmanlı askerinin ateşine karşılık verilerek savaş başlamıştı. Rus Tercüman biraz daha ileri giderek, savaşta müttefiklerin de çok ağır kayıplar verdiğini, hatta üç devlete ait gemilerin *salkım saçak* vaziyette *Zenta Adası*'na zor yettiıklarını, Fransız Amiralin de dahil olduğu binlerce yaralının bulunduğu haberinin alındığını anlatmıştı.

Bu ilk görüşmelerden sonra Pertev Efendi Navarin hususunda haberlerin ayrıntısı tam gelmeden üç devlet elçilikleriyle resmî bir temas kurulmasının veya hadiseye karşı tavrı geliştirilmesinin hatalı olacağını anladı. Bu haksız saldırı karşısında tamamen sessiz kalınması da mahzurlu görülmeyle beraber, elçilerin tercümanlardan farklı konuşmayacakları tahmin edildiğinden, biraz daha beklenmesi uygun bulundu. Daha sonra Pertev Efendi Sefaret Tercümanları ile tekrar görüştü ise de yine hadiseye dair tatmin edici bir cevap alamadı. İstanbul'a ulaşan haberler başta Serasker Paşa olmak üzere ilgili memurların katıldığı olağanüstü toplantılarda sığağı sığağına değerlendiriliyordu. Bu meclislerde, mevcut haberlere göre savaşın liman ağzındaki boğazda yapıldığı, bu dar mevkiye müttefiklerin çok ağır kayıp verme ihtimalinin ümit edildiği vurgulanmıştı. Gelişmeleri yakından takip eden Sultan Mahmud ise savaşın nasıl olduğunun en kısa zamanda öğrenileceğini, ancak bu savaşın müsebbibinin yine üç devlet amirallerinin olacağını, müttefik donanmasının limana girişine izin verilmesinin çok büyük bir yanlış olduğunu,

bu tedbirsizlikten de anlaşılacağı gibi devletin sahipsiz kaldığı serzenişinde bulundu. Padişah, düşmanın kurduğu tuzağın kendi başlarına gelmesi duasıyla, böyle zamanda sabır ve metaneti korumanın önemine de vurgu yapmıştı⁹⁸.

Navarin'deki Osmanlı kayıplarının büyüklüğü ortaya çıktıktan sonra, üç devlet elçiliklerinden 23 Ekim'de Reisülküttap Pertev Efendi ile görüşme talebi geldi. Müttefik tercümanların hep birlikte katıldıkları bu görüşmede, Navarin'de üç devletin bir kabahatinin olmadığı, müttefiklerin barış istediği ifade edildi. Tercümanlar Babiâli'nin bundan sonra nasıl bir tavır takınacağını, Navarin'in bir savaş ilanı olarak değerlendirilip değerlendirilmeyeceğini öğrenmek istediler. Pertev Efendi, devletin politikalarında bir değişimin olmayacağını ve bilhassa Rum meselesinin başından itibaren süre gelen tavırda ısrar edileceğini söyledi. Üç devlet tercümanları görüşmenin yapıldığı gün Babiâli'ye müşterek bir nota vererek, Osmanlı'nın bu cevabını resmî olarak istediler⁹⁹.

Sultan Mahmud nihayet baskının ayrıntılarını Kaptanpaşa vasıtasıyla öğrendi. Sultan, Navarin'de yaşananlardan Osmanlı'nın çok büyük kayıp verdiğini, donanmanın tamamen bitirme derecesine getirildiğini anlamıştı¹⁰⁰. Padişah, gelişmelerden Rusya'yı sorumlu tutuyordu. Son durumu değerlendirdiği ve devlet görevlilerinden beklentilerini ifade ettiği bir yazısında, Rusya'nın 50 seneden beri Osmanlı aleyhine tertip ettiği hilelere bir son verilmesi gerektiğini, ancak bu güne kadar Müslümanların ittifak etmediklerini, alınan kararların uygulanışında sabırlı davranmadıklarını, Rusların kendilerine bu ana kadar verilen memleketler ve ticarî ayrıcalıklarla kanaat etmeyip Osmanlı reayasını tahrik ederek tamamen kendisine teslimini istediğini, devleti bu mertebe perişan eden bir düşmanın artık önünün alınması vaktinin geldiğini, Rusların bundan sonraki emellerinin ne olduğunun çok açık bilindiğini ve bunun zararının sadece bir zümreyi değil Müslüman olan her kişiyi ilgilendirdiğini, bu hususların dikkate alınarak yeni politikaların üretilmesi gerektiğini ifade etmişti. Sultan, Rum isyancılara da değinerek, Rusların tahriklerine kapılan reayanın çok şiddetli cezalandırılması gerekiyor iken, devletin itidalli davranıp sadece suçu belirlenenler üzerine gittiğini

⁹⁸ BOA, HAT, nr. 47680.

⁹⁹ BOA, HAT, nr. 38070-D; 38079-D; 39341; 39343.

¹⁰⁰ BOA, HAT, nr. 17512-I.

hatırlatıyordu. Sultan Mahmud son olarak, her kesin ne söyleyecekse yapılan meclislerde ifade etmesini, sağda solda devlet politikalarının eleştirmemesini de istedi¹⁰¹.

Padişahın emri üzerine Navarin'e resmi tepkinin oluşturulması için daha fazla vakit geçirilmeden Şeyhülislamın konağında geniş katımlı bir meclis toplandı. Bu mecliste gündeme getirilen en önemli husus, Navarin'de uğranılan zarara karşılık müttefiklerden tazminat ve tarziye talebi idi. Bu hususlar ile diğer Osmanlı görüş ve taleplerini içeren kapsamlı bir protesto notasının verilmesi benimsendi. Protesto metninde İngiltere, Fransa ve Rusya devletlerinin Rumlara dair taleplerinin Osmanlı Devleti tarafından sonsuza kadar kabulünün mümkün olmadığı, bu hususun kendilerine defalarca ifade edildiği, buna rağmen yine de bu taleplerde ısrar edilip, işi daha da ileri götürerek fiili müdahaleye kalkıştıkları tespiti yapılıyordu. Bütün bu gelişmelere ve saldırılara rağmen müttefiklerin barış teklifinde bulunması eleştirilmekteydi. Notada ayrıca, müttefik üç devletin bundan böyle Rum meselesine asla müdahale etmeyeceklerine dair söz vermeleri talebi dillendirildi. Son olarak, hadiseden dolayı Osmanlı'ya resmî özür sunulması isteniyordu. Protesto notasında yer alan bu hususlar ilgili ülkeler tercümanlarına şifahen de bildirildi. Söz konusu mecliste, bundan sonra alınacak tedbirler ile her ihtimale karşı bir savaşa hazırlıklı olunması için çalışmalara hemen başlanması da uygun görüldü¹⁰².

Üç devlet elçiliklerinden Osmanlı'nın protesto yazısına 29 Ekim'de cevap geldi. Cevabî notada, müttefiklerin arzularının Yunanistan'da barış ve asayişin sağlanması olduğu, devletlerinin bunu sağlamaya gayret ettiği, saldırının önce Osmanlı Donanması tarafından gerçekleştiği ileri sürülüyordu. Bu nedenle tazminat ödemelerinin söz konusu olamayacağı, tarziye hususunda ise zaten Osmanlı Devleti'ne gerektiği ölçüde hürmetin gösterildiği, Babıâli'nin Rum meselesinde üç devletin aracılığını kabul etmesi gerektiği, böylece Osmanlı'nın şimdiki durumda kaybettiği menfaatlerini bile geri alabileceği belirtiliyordu. Eğer Rum isyanında üç devletin mütareke ve arabuluculuk teklifi kabul edilirse, bazı önemli hususların tanzimi için daha sonra bir görüşme yapılabileceği de

¹⁰¹ BOA, HAT, nr. 42153; 42159; 42383.

¹⁰² BOA, HAT, nr. 37885-F; 39346-E, Cevdet, *Tarih*, XII, s. 217-218.

dile getirilmekteydi. Notada, Navarin hadisesinde üç devletin asıl niyetinin yanlış anlaşıldığı, zira eğer kötülük düşünülmüş olsa ertesi gün de savaşa devam edilebilme imkânının olduğu, halbuki savaştan kaçınmak için tedbir alındığı ifade edilmekteydi¹⁰³.

Bu arada Navarin'de kaybeden safında yer alan ve baskını *facia* ve *kara gün* olarak niteleyen Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa, hadiseyi haber aldığı anda devlete meselenin çözümü için bir takım tekliflerde bulundu. İstanbul'daki Kapıkethüdası Necib Efendi vasıtasıyla 5 Kasım'da Babiâli'ye gönderdiği yazısında, eğer üç devlete savaş açılırsa, dindaşlık mülâhazası ile Avusturya'nın da onlara katılabileceğini, müttefiklere desteğin bununla da kalmayabileceğini, zaman kazanılıp toparlanılmak için şimdilik Rumlara dair hafif bazı şartların kabulünde yarar gördüğüne ifadelerinde yer veriyordu¹⁰⁴.

Navarin sonrasında Sırlar da harekete geçmişti. O esnada İstanbul'da bulunan Sırp temsilciler Reisülküttap ile görüşme talebinde bulundular. Sırlar, devletin kendilerine, bir sorunları olduğunda başka yere değil Babiâli'ye anlatmaları tembihini hatırlatıp, kendi meselelerinin de müzakeresini talep etmekteydiler. Bunlara verilen cevapta, Sırp reayasının sadakati dikkate alınarak, sırası geldiğinde bazı düzenlemelerin düşünüldüğü, hatta bu hususun Miloş'a yazıldığı söylendi¹⁰⁵.

Müttefiklerle karşılıklı notalar ardından sorunun çözümü için İstanbul'da diplomatik trafik yeniden hızlandı. Elçilerle bir dizi görüşmeler yapıldı¹⁰⁶. Babiâli, Navarin sonrasındaki bütün telkin ve baskılara rağmen Rum meselesinde taviz vermeyen tutumunu sürdürdü. Bunun üzerine elçiler için boyutunu daha ileri götürerek, öne sürülen şartların kabul edilmemesi durumunda İstanbul'u terk edecekleri tehdidinde bulundular (29 Kasım). Devletin kararlılığı sürünce de İstanbul'dan ayrıldılar. İngiliz Eçisi Korfu Adası'na gitti. Böylece üç devlet ile Osmanlı arasındaki diplomatik münasebetler kesilmiş oldu. Taraflar arasında resmî temasların başlayabilmesi,

¹⁰³ BOA, HAT, nr. 37885-G; 39346-E.

¹⁰⁴ BOA, HAT, nr. 40051; 40691; Kurtoğlu, *Yunan İstiklal*, II, s. 194, 229.

¹⁰⁵ BOA, HAT, nr. 45155; 45301.

¹⁰⁶ BOA, HAT, nr. 39345; Şimşir, *Ege*, I, s. XXV.

ancak Osmanlı'nın Rumların özerkliğine dair kararları kabulünü ilan etmesiyle mümkün olacaktı¹⁰⁷.

Navarin'deki büyük kayıplara rağmen Osmanlı Devleti'nin yitirecek zamanı yoktu. Zira müttefiklerin Rum meselesindeki müdahale ve baskıları artarak devam ediyordu. Diplomatik ilişkilerin kopması ve gerginleşen ilişkiler yeni bir savaşın habercisiydi. Devlet, bir taraftan Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılışı sonrasında yeni oluşturduğu askerî sistemi oturtmaya çalışılırken, muhtemel bir savaşta donanmanın da mümkün olduğunca toparlanmasını istiyordu. Donanmanın hazırlanmasında hedef, Rusya ile muhtemel bir savaşta Akdeniz ve Karadeniz'e operasyon yapabilecek duruma gelmek olarak belirlenmişti.

Devlet adamlarının beklentileri haklı çıktı ve kısa süre sonra Osmanlı Donanması'nın Navarin'den sonraki ilk ciddi sınavı 1828-29 Osmanlı-Rus Harbi esnasında oldu. Rus tehdidi nedeniyle hem Akdeniz'de hem de Karadeniz'de donanmaya ihtiyaç duyulmuştu. Navarin'den sonra müttefiklerle gerginleşen ilişkiler, karşılıklı suçlamalar ve nihayet Osmanlı'nın Rumlara dair kararları uygulamada direnmesi, Rusya ile savaşı kaçınılmaz hale getirdi. Rus Ordusu'nun 7 Mayıs 1828'de Prut Nehri'ni geçmesi üzerine Osmanlı Devleti de 20 Mayıs'ta savaş ilanı kararı aldı. Savaş kısa sürede Balkanlar'da ve Kafkaslar'da iki ülkenin şiddetli mücadelesine dönüştü. Ruslar boğazlarda abluka uygulamaya başladı¹⁰⁸.

Ruslar, savaş süresince Akdeniz'deki gemilerinden ayrı olarak Karadeniz'de de 2 üç ambarlı, 9 kapak, 8 firkateyn ve 12 korvet ile brikten oluşan güçlü bir donanmayı hazır bulunduruyorlardı¹⁰⁹. Osmanlı Devleti bu tehlikeye karşılık çeşitli sebeplerden dolayı donanmasından istenilen ölçüde yararlanamadı. Bununla birlikte, Rum isyancıların Navarin baskınından hemen

¹⁰⁷ BOA, HAT, nr. 17491; 17512-I; 37670; 38100-B; C; 39267; 39341; 39343; 39345; 39346-E; 43793; 45503; 51355-C; Cevdet, *Tarih*, XII, s. 217; Kurtuluş, *Yunan İstiklâl*, II, s. 194; Şimşir, *Ege*, I, s. XXVI-XXVIII.

¹⁰⁸ BOA, HAT, nr. 38210; 38981-C; 39118; 39337; -C; 42584; 43095-B; C. ASK, nr. 11006; HAR, nr. 4790; 4818; YEE, nr. 1862/18/93/36-XI; Lütüfî, *Tarih*, I, s. 214-226, 281-294; Turan, "1829 Edirne, s. 115-116.

¹⁰⁹ Ali Rıza Seyfi, "Navarin Faciasından Sonra", *Risale-i Mevkute-i Bahriye*, 3/3 (1332), s. 99-101; Ali Rıza Seyfioğlu, *Sir Adolphus Slade'in (Müşavir Paşa), Türkiye Seyahatnamesi ve Türk Donanması ile Yaptığı "Karadeniz" Seferi*, İstanbul 1945, s. 38-77.

sonra 30 Ekim 1827'de 90 adet gemi ile kuşattıkları *Sakız Adası*'nın 1 yıl sonra kurtarılmasında donanma gemilerinin büyük başarısı etkili oldu (14 Mart 1828)¹¹⁰.

Yukarıda da değinildiği gibi, Navarin'den kurtulabilen gemilerin İskenderiye'ye gitmesi emredilmişti. Bunlar içlerinde Burc-ı Zafer, Ka'id-i Zafer, Feyz-i Mirâc, Geyvân-ı Bahri, Fevz-i Nusret, Gurre-i Fütuh ve Feyz-bahşâ'nın da bulunduğu büyüklü-küçüklü savaş ve zahire toplam 62 gemiden meydana geliyordu. Bu filo, Muharrem Bey, Kapudane-i Hümayın Hüseyin Bey ve Patrona-i Hümayun Mustafa Bey komutasında olarak 20 Aralık 1827'de Navarin Limanı'ndan yola çıkmıştı. Mevsimin uygun olmaması ve gemilerdeki hasar nedeniyle filo bir süre Rodos, Kıbrıs ve Girit adaları civarında oyalanarak, bin bir zorlukla ve bir takım kayıplarla İskenderiye'ye ulaşabildi¹¹¹.

Sultan Mahmud, Navarin ardından Tahir Paşa'nın Çanakkale'ye geldiği korvetten başka 10 geminin daha tedbir maksadıyla İstanbul'a gelmesini istiyordu. Bu hususta yine de İbrahim Paşa ile görüşülmesini, kararın ona bırakılmasını emretti. İbrahim Paşa bu konudaki raporunda, Navarin'de kurtulan gemileri, yaralı askerler ve Rum esirler ile beraber Muharrem Bey komutasında olmak üzere İskenderiye'ye hareket ettirdiğini haber vermişti. Paşa, Osmanlı gemilerinin tamire muhtaç olduğunu, hava koşullarının ise müsait olmadığını, ayrıca Akdeniz'de adalar arasında Rum korsanları tehlikesinin halen sürdüğünü, bu nedenle donanmayı İstanbul'a yollamadığını açıklamıştı¹¹².

Osmanlı Devleti, Navarin ardından üç devlet elçilerinin İstanbul'u terk etmesinden sonra Rusya ile bir savaş tehlikesi ortaya çıktığından, ülkenin çeşitli tezgâhlarında yeni bir donanma inşası faaliyetlerini hızlandırma kararı almıştı¹¹³. Bu çalışmalar, 1828-29 Rus savaşı esnasında boğazdaki Rus ablukası

¹¹⁰ Rumların 1827 Sakız Adası saldırısı ve isyanın bastırılışının Avrupa'daki yankıları: BOA, HAT, 28046; 38058; -A; 38101, -A; -B; -C; -D; E; 38925, -A; 38981; 39019, 39093, 40236, 40681; C. ASK, 24650; Cevdet-Evkaf (C. EV), nr. 6446; Kütükoğlu, "Yunan İsyanı, s. 139; Earle, "American Interest in the Grek Cause, s. 44-63; Lütüfî, *Tarih*, I, s. 54-56; Michiel Kiel-John Alexander, "Mora", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, 30, (2005), s. 280-285; Filiz Yaşar, *Yunan Bağımsızlık Savaşı'nda Sakız Adası*, Ankara 2006, s. 54 vd.

¹¹¹ BOA, HAT, nr. 27787-A; 27928-D; -E; 28571-D; 38365-A.

¹¹² BOA, HAT, nr. 27928-D; 37901; 38200; 39444-B; 44008; 44248-A; 47286-F; 47731-I; C. BAH, nr. 3038; Kurtoğlu, *Yunan İstiklal*, II, s. 193, 206.

¹¹³ Bostan, *Osmanlılar ve*, s. 164-165, 168.

nedeniyle bir süreliğine aksadı. Devlet gemi inşasını sürdürürken bir taraftan da Navarin'deki kaybedilen nitelikli personelin yerini doldurmaya çalışılıyordu¹¹⁴. Zaten Rum isyanından itibaren Tersâne ve taşra tezgâhlarında gemi inşasında Rum usta ve işçilerden yararlanılamıyordu. Bu durum eleman sıkıntısını daha da artırmıştı. Bilhassa taşrada personel temini zorluklarının çözümü için çeşitli tedbirler düşünüldü. Ancak, yeter sayıda vasıflı elaman bulunamayınca, tezgâhlarda yine Rumların çalıştırılması hususunda esnek davranılması gerekti¹¹⁵.

1828 yılı ortalarından itibaren Tersâne-i Âmire'deki çalışmalara hız verildi. Sultan Mahmud Kaptanpaşa'nın faaliyetleri yakından izlemesini emretti. Donanma için yazılan asker miktarı Ağustos 1828'de 3.967'yi bulmuştu. Aydın'dan 2.400 ve Tosya'dan gelecek 634 asker ile toplam sayı 7 bin olacaktı. Kaptanpaşa deniz askerinin sayısının 10 bine çıkarılmasını istiyordu¹¹⁶. Aynı senenin sonlarında inşası süren 3 ambarlı kalyonlardan ayrı olarak bir kapak açar ve firkateynin daha inşasına başlanmıştı. Bu geminin kerestesi Kocaili Sancağı'ndan temin edilmekteydi¹¹⁷. Ayrıca, Tersâne ve taşra tezgâhlarında 26 adet şalopanın inşası emri verildi¹¹⁸. Rusya ile savaşta önemli olan Tuna Nehri'ndeki gemilerin tamiri için ise özel bir görevli atandı. Tuna'daki faaliyetlere devlet bütçesinden ek tahsisat ayrıldı. Hummalı çalışmalar sonucu 1829 Aralık ayına gelindiğinde, *Ruscuk'ta Muhafız Hasan Paşa ve Mirimirândan Tahir Paşa* denetiminde olarak 2 şalopa, 20 sandal ve 10 filika olmak üzere 23 gemi tamir edilmiş durumdaydı¹¹⁹. Bu süreçte ayrıca yerli tezgâhlardaki üretimden ayrı olarak yeni teknolojilerle donatılmış başta İngiliz

¹¹⁴ Bahsi geçen süreçte Osmanlı'nın muhtelif tezgâhlardaki gemi inşa faaliyetleri, eleman temini ve donanmaya katılan gemiler: BOA, C. BAH, nr. 122; 124; 136; 187; 426; 433; 626; 3038; 3515; 3161; HAT, nr. 27920; 28537; 42524; 42860; 43095-Ç; Seyfi, "Navarin Faciasından, s. 100-106.

¹¹⁵ BOA, C. BAH, nr. 11645; Ali Fuat Örenç, *Yakındönem Tarihimizde Rodos ve Oniki Ada*, İstanbul 2006, s. 507-508.

¹¹⁶ BOA, HAT, nr. 39499-A.

¹¹⁷ BOA, C. BAH, nr. 2543; 3515.

¹¹⁸ BOA, HAT, nr. 18233-B.

¹¹⁹ BOA, C. ASK, nr. 17043.

ve Amerikan yapımı gemiler de satın alınarak donanmanın modernizasyonu ve güçlendirilmesine başlanmıştı¹²⁰.

Navarin'den kısa süre sonra 1828 yılında Osmanlı Donanması'nın mevcudu ve inşa halinde olan gemiler ile ihtiyaç duyulan personelin durumu aşağıda tabloda gösterildiği gibiydi. Bilhassa İskenderiye'deki gemilerin dönmesiyle donanmanın Akdeniz ve Karadeniz'e sefere çıkması planlanmaktaydı¹²¹:

Tablo 2

Navarin Sonrası Osmanlı Donanmasının Gemi ve Personel Durumu (1828)

Akdeniz ve Karadeniz Boğazlarında Bulunan Gemiler

Gemi Adı	Gemi Tipi	Asker Mevcudu	Açıklama
Peyk-i Meserret	Kalyon	900	-
Mukaddime-i Şeref	Kalyon	900	-
Rehber-i Nusret	Kalyon	900	-
Tevfik-i Hüdâ	Kalyon	900	-
Mukaddime-i Hayr	Kalyon	900	-
Nesim-i Zafer	Firkateyn	550	-
Mecrâ-yı Zafer	Korvet	200	-
Ferah-nümâ	Korvet	200	-
İhsân-ı Hüdâ	Korvet	200	-
Eser-i Hayr	Brik	125	-
Aktarmahâ	Brik	250	2 adet
Sinop ve Aktarma	Golet	120	2 adet
Toplam Gemi Adedi: 14 Gemi Personel Mevcudu: 6.145			

¹²⁰ Ali İhsan Gencer, *Bahriye'de Yapılan İslahât Hareketleri ve Bahriye Nezâreti'nin Kuruluşu (1789-1867)*, Ankara 2001², s. 96-133; Bostan, *Osmanlılar ve*, s. 128; Elif Süreyya Genç, *Osmanlı İmparatorluğunda Yenileşme ve Buhar Mekinelere*, (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Dotrota Tezi), İstanbul 2005, s. 87 vd.

¹²¹ BOA, HAT, nr. 47286-E; C. BAH, nr. 2873.

Taşra Tezgâhlarında İnşa Edilen Gemiler İle Tersânedede İnşa Edilecek Firkateynler			
Gemi İnşa Yeri/Adı	Gemi Tipi	Asker Mevcudu	Açıklama
Gemlik	Kalyon	900	Yarıya yakın bitmiş. Baharda hazır olacak.
Bendereğli	Firkateyn	550	Yarıyı geçmiş. Bahara hazır olacak.
Tersâne-i Âmire	Firkateyn	550	Tersâne'de inşa edilecek. Malzemeleri hazır. Görevliler, bahara yetişeceğini ifade etmiş.
Misivri	Korvet	200	Arma ve diğer levazımata gelmiş ve bitirilmiş.
İznicmid	Korvet	200	Güvertesi tamamlanmak üzere. Bahara yetişecek.
Bartın	Korvet	200	Denize indirilmiş. Hazır durumda.
Rodos	Korvet	200	Denize indirilmiş. Hazır durumda.
Midilli	Korvet	200	Seferden önce kış ve baş kısımları kaldırıldı. Kalanı bahara yetişecek.
Toplam Gemi Adedi: 8 Gemi Personel Mevcudu: 3.000			
İskenderiye'deki Gemiler Hariç Toplam Gemi Adedi: 22 İhtiyaç Duyulan Toplam Asker Sayısı: 9.145 Mevcut Asker sayısı: 2.910 İhtiyaç Duyulan Asker Sayısı: 6.235			
HÂLEN İSKENDERİYE'DE BULUNAN DONANMA GEMİLERİ			
Geminin Adı		Gemi Tipi	
Bure-i Zafer		Kalyon	
Geyvân-ı Bahrî		Firkateyn	
Feyz-i Mi'râc		Firkateyn	
Ka'id-i Zafer		Firkateyn	
Fevz-i Nusret		Firkateyn	
Âsâr-i Nusret		Firkateyn	
Hıfz-ı Hüdâ (Kullanılmayacak durumda)		Firkateyn	
Feyz-i İşâ		Korvet	
Gurre-i Fütûh		Korvet	

1827 NAVARIN DENİZ SAVAŞI VE OSMANLI DONANMASI

Bedr-ı Zafer	Korvet
Meserret-i Bahri	Korvet
Şehir-i Zafer	Korvet
Envâr-ı Nusret	Korvet
İnâyet-i Hak	Korvet
Hümâ-yı Bahri	Korvet
Ni'met-i Hüdâ	Brik
Peyk-i Zafer	Brik
İskenderiye'deki Toplam Gemi Adedi: 18	

Donanmadaki asker noksanının giderilmesi önemli bir sorun olarak ortada duruyordu. Eksişin azaltılması maksadıyla yeni bir takım uygulamalar yürürlük kazandı. Mesela, Rumeli tarafından ve bazı adalardan 3.000 yeni kalyoncu askeri yazıldı¹²².

Bilhassa taşra tezgâhlarında donanma için inşa edilen gemilerinin Tersâne'ye gelmesi savaş nedeniyle sorun oluyordu. Boğazlardaki Rus ablukası ve Rum isyancıların bunlara desteği işleri zorlaştırmıştı. Mesela 1828 yılı sonunda Rodos'ta inşası biten 2 korvet ile 1 firkateynin, ince işlerinin bitirilmesi için Tersâne'ye gönderilmesi işi abluka endişesiyle ertelendi. Rodos Muhafızı, İskenderiye'deki donanmanın dönüşte bu gemileri de almasını istedi¹²³. Yine Midilli'de inşa edilip, boğaza gelen gemi ile beraberindeki mühimmat kayıklarına Ruslar el koymuştu¹²⁴.

Bütün bu çalışmalar ardından Rus Harbi esnasında 18 gemiden oluşan bir donanma savaşır duruma getirildi. Bu donanmada 1.200 mevcutlu *Selimiye Kalyonu*, 900 mevcutlu kalyonlardan *Peyk-i Meserret*, *Mukaddime-i Hayr*, *Rehîn-i Nusret*, *Tevfik-i Hüdâ*, 600 mevcutlu *Şeref-resân Firkateyni*, 550

¹²² Donanmaya kalyoncu yazılan başta Büyük ve Küçük Çekmece, Silivri, Ereğli, Tekfurdagi, Gelibolu, Hayrabolu, Malkara, Keşan, Ipsala, Şarköy, İnöz, Mekri, Karacık, Gümülcine, Priştine, Kavala, Drama, Siroz, Selanik, Çirmen, Yanbolu, Vize, Edirne, Sarayıçi, Çorlu ve Kırkkilise gibi önemli Rumeli kazaları ile İstanköy, Marmara, Rodos (Marmaris ile birlikte), Limni, Midilli ve Saktız adalarından tertip edilen 3.000 askerin defteri: BOA, HAT, nr. 28137.

¹²³ BOA, HAT, nr. 28537.

¹²⁴ BOA, HAT, nr. 42577; 43095; -B; -Ç.

mevcutlu *Ka'id-i Zafer Firkateyni*, 400 mevcutlu firkateynlerden *Fevz-i Nusret* ve *Fazl-ı İlâh*, 300 mevcutlu kalyonlardan *Feyz-i Rahmân* ile yeni bir korvet, her birinde 225 askerle toplamda 1.125 mevcutlu 5 yeni korvet, 90 mevcutlu *Eser-i Hayr* briki ile 60 personeli olan golet gemisi mevcuttu. Ancak donanmanın hâlen 1.550 gabyarın yanı sıra 3.875 de nefer eksigi bulunduğu kayıtlara geçmişti¹²⁵.

Gemi inşa faaliyetlerini yakından takip eden Sultan Mahmud, Rus savaşı boyunca Kaptanpaşa'nın çeşitli noksanları bahane ederek harekete geçmemesini eleştirmekteydi¹²⁶. Bu hususta Sadrazam ve Serasker'e çok sert ibareli emirler yazdı. Donanmayı teftişlerini istedi. Bu emir üzerine Sadrazam ve Serasker, Boğaziçi'nde buldukları bir esnada Kaptanpaşa'yı çağırarak görüştüler. Donanmadaki gecikmenin sebeplerini sordular. Kaptanpaşa, Tersâne'deki barut eksigini ve işe yarar *mellah* neferinin azlığını dile getirip, öncelikle personel sıkıntısının giderilmesini istedi. Bu ziyaret ardından ilk olarak acil tedbir kabilinden Haliç'te zahire, odun ve yük taşıyan kayıklardaki personelin donanmaya alınması düşünüldü. Ancak bundan vazgeçildi. Bunların yerine Tuna'da işlemeyen gemilerde mevcut mellahların aylıklı olarak donanmaya aktarılması uygun bulundu. Tam bu esnada Karadeniz'de devriye gezen Rus savaş gemilerinden bir kaçının Şile tarafında kadar gelerek top atışına cesaret etmeleri, Tersâne'deki çalışmaların daha da hızlandırılmasına neden oldu. Şile saldırısını öğrenen ve çok şiddetli tepki gösteren Sultan Mahmud, Kaptanpaşa'nın donanmadaki kaptanların korkaklıklarına bakarak evham ve vesveseye düştüğünü, kendisine bir uyarı daha yapılmasını, yine harekete geçilmezse gerisini kendisinin düşünmesini emretti¹²⁷.

Bu sırada İskenderiye'de tamirde olan ve bütün taleplere rağmen gönderilemeyen donanma hususunda Mehmed Ali Paşa'dan bir açıklama geldi. Paşa durumu Mısır'da bulunan Kapıkethüdası Necib Efendi'nin oğlu *Şükrü Bey*'e anlattı. Vali, kendi adının Mora'dan Mısır askerini çekmesi nedeniyle zaten kötüye çıktığını¹²⁸, bu tehlikeli ortamda hiç bir tedbir almadan donamayı ve içindeki Müslümanları İstanbul'a yollamak suretiyle göz göre göre tehlikeye

¹²⁵ BOA, HAT, nr. 28137-A.

¹²⁶ Seyfioglu, *Sir Adolphus*, s. 83-84.

¹²⁷ BOA, HAT, nr. 42524.

¹²⁸ Memmed Ali Paşa hakkındaki suçlamalar: BOA, HAT, nr. 20262.

atma riskini alamadığını ifade ediyordu. Nihayet, bu donanmanın dönüşü hususunda Mehmed Ali Paşa ile mutabakata varıldı. Buna göre İskenderiye'deki gemiler Tersâne'den yollanan *Başbuğ İbrahim Paşa* kumandasında ayrılacaktı. Karar uygulandı ve İskenderiye'deki donanma 18 Aralık 1829'da limandan ayrıldı. Bu donanmada büyüklü-küçüklü 18 Osmanlı ve 4 Tunus savaş gemisi bulunuyordu. Mısır Valisi tarafından teçhiz edilen gemiler İstanbul Tersânesi'ne geldiklerinde tekrar muayene edildi ve işe yaramayan topları ayıklandı¹²⁹.

Navarin'in kaybedenlerinden olan Mehmed Ali Paşa, bir taraftan İskenderiye'de Osmanlı gemilerini tamir ederken diğer taraftan da hummalı bir şekilde kendi filosunda yitirdiği gemilerin yerini doldurma uğraşısı içine girdi. Bu maksatla 1829'da donanmasının modernizasyonu için Fransa'dan uzmanlar getirtti. Mühendis *Le Febure de Cerisy* denetimi altında İskenderiye'de gemi inşasına başladı¹³⁰. Ayrıca *Cenova*'ya sipariş ettiği 2 kapak gemisi de tamamlanmıştı¹³¹.

Osmanlı Devleti, Navarin'de kaybettiği gemi ve personel eksikğini gidermeye uğraşırken, bir taraftan da savaşta yaralanan ve gazi olan askerlerin tekaüt işlemlerini yerine getiriyordu. Bu muameleler uzun süre devam etti. Navarin gazilerinin bazılarını maaş bağlandı. Bazıları da çeşitli devlet görevlerine atandı. Bu gazilerin maaşı Tersâne bütçesine ilave ediliyordu. Mesela, 1829 Nisan'ı Tersâne gelir-gider muhasebesi kayıtlarına göre 50 gaziye toplam 2.080 kuruş tekaüt maaşı tahsis edildiği anlaşılmaktadır¹³². Navarin

¹²⁹ BOA, HAT, nr. 17487; 39337; A; -B; -C; 39335; 39444; 44008; 44248-A; 47731-I; C. BAH, nr. 3038; Kurtoğlu, *Yunan İstiklal*, II, s. 193, 206. Mehmet Ali Paşa'nın İskenderiye'de gemilerin tamir ve teçhizi maksadıyla yaptığı masraf muhasebe kayıtları: HAT, nr. 39439; 39444; -B; -C; -D; 40627.

¹³⁰ Durand-Viel, *Les Campagnes Navales de Mohammed Aly*, s. 425 vd; Marsot, *Egypt...*, s. 165, 221; Weygand, *Histoire Militaire de Mohammed Aly et de Ses Fils*, Paris 1936, II, s. 9 vd.; Iorga, *Tarih*, V, s. 358.

¹³¹ BOA, HAT, nr. 47731-I.

¹³² Tersâne-i Âmire Hazinesi'nden yapılan ödeme ve muhasebeyi gösterir 21 Nisan 1829 tarihli mufassal defter: BOA, C. BAH, nr. 6883. Tekâüt maaşı bağlanma muamelesi gazinin talebi üzerine gerçekleşiyordu. Mesela, donanma Başbuğu Tahir Paşa'nın *Divan Katibi Salih Nedret Efendi*, Navarin savaşında sağ kolunu tamamen kaybetmişti. Salih Efendi, diğer yaralılar ile birlikte İskenderiye'ye götürülmüş, tedavisi süresinde burada kalmıştı. Tevadivisi bitip İstanbul'a dönünce, çalışamaz durumda olduğu için kendisine yıllık 1.200 kuruş maaş bağlanması uygun bulunmuştu (HAT, nr. 30858; -A; 35053; -A; 39176).

gazilerine ödenen maaş diğer muharebe gazilerine de emsal oldu. Daha sonraları Rum isyanı boyunca Mora, Eğriboz, Misolongi, İpsara ve diğer savaşlarda yaralanan askerlere, Navarin gazileri nispet gösterilerek maaş bağlandı¹³³.

Sonuç

Sultan Mahmud'un kanun dışı bir saldırı olarak nitelediği Navarin baskını, Osmanlı Devleti'nin büyük fedakârlıklarla meydana getirmiş olduğu deniz gücüne kritik bir dönemde çok büyük bir darbe olmuştu. En güçlü Osmanlı savaş gemileri, en seçkin Türk denizcileri Navarin sularına gömüldüler. Nitelikli donanma neferlerinin büyük kısmı yitirildi¹³⁴. Mesela, donanmadaki iyi eğitilmiş 300 topçu askerlerinden 200 kadarı şehit olmuştu¹³⁵. Yine, Donanma Başbuğu Tahir Bey'in kullandığı gemideki 600 askerden 500'ü şehit olmuştu¹³⁶.

Navarin hâdisesi Osmanlı deniz gücü bakımından tam bir dönüm noktası oldu. Birbirine denizlerle bağlı üç kıtaya yayılmış bulunan devlet, birden bire donanmasız kalıvermişti. Osmanlı Devleti *donanmasız bir deniz imparatorluğu* haline geldi. Akdeniz'deki dengeler Osmanlı aleyhine daha da bozuldu¹³⁷.

Navarin baskınının bir diğer olumsuz sonucu ise Mora'da Rum isyancılara karşı bin bir meşakkatle sağlanmış olan Osmanlı üstünlüğü ve prestijinin büyük ölçüde sarsılmış olmasıydı¹³⁸. Bundan sonraki gelişmeler Yunan bağımsızlığının sağlanması yönündeki faaliyetlerin daha da hızlanmasına zemin hazırladı. Artık Osmanlı'nın elinde bu süreci önleyecek hiçbir argüman kalmamış oluyordu. Nitekim Navarin'den sadece 3 yıl gibi kısa bir süre sonrasında tam bağımsız Yunan Devleti ilan edilmiş (3 Şubat 1830) ve bu oldu-

Navarin gazileri tekaüflük maaşı muameleleri için ayrıca: C. BAH, nr. 935; 6254; 12533C; HAT, nr. 17970; 30858; -A; 35053; -A; 39176.

¹³³ BOA, HAT, nr. 58274; C. ASK, nr. 14328; 23111.

¹³⁴ Seyfioğlu, *Sir Adolphus*, 47-48.

¹³⁵ BOA, HAT, nr. 27816.

¹³⁶ *Navarino 1827*, s. 12.

¹³⁷ Gencer, *Bahriye'de*, s. 107.

¹³⁸ *Mufassal Osmanlı Tarihi*, İstanbul 1962, V, s. 2901-2908.

bitti karar, Osmanlı Devleti tarafından da kabul edilmek zorunda kalınmıştı (24 Nisan 1830)¹³⁹.

Navarin muharebesinin bir diğer önemli sonucu ise yelkenli donanmaların son büyük savaşı olmasıdır. Bu süreçte gerek İngiltere ve gerekse Fransa buhar makineleri geliştirerek gemilere uygulamaya başlamıştı. Bu ülkeler filolarını buhar gemileri ile takviye ederek gemicilikte *buhar çağını* açtılar. Osmanlı Devleti de Navarin sonrası buharlı gemi teknolojisine yönelme kararı aldı. İlk buharlı geminin Avrupa'da kullanılışından 9 sene sonra, 1827'de İngiltere'den bir gemi alarak donanmasına dahil etti. *Sûrat* ismi verilen bu gemi ardından 1829'da yine İngiltere'den buharlı bir gemi daha alındı¹⁴⁰. Aynı süreçte gemi inşası ve modernizasyonu hususunda Amerika ile sıkı ilişkiler kurulmaya başlandı ve uzun süre bu münasebetler devam etti¹⁴¹.

¹³⁹ BOA, HAT, nr. 37955-B; 37876-A; Poole, *The Life of*, s. 493; Turan, "1829 Edirne, s. 143-146.

¹⁴⁰ Seyfi, "Navarin Faciasından, s. 99-109; Ali İhsan Gencer, "XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı İmparatorluğu ve Doğu-Akdeniz", *Türk Denizcilik Tarihi Araştırmaları*, İstanbul 1986, s. 15.

¹⁴¹ Osmanlı'da bilhassa 1830'dan itibaren yoğunluk kazanan Amerikan gemi inşa teknolojisi ve gelen uzmanlar için bk. Fuad Ezgü, *Osmanlı İmparatorluğu-Amerika Birleşik Devletleri İktisadi, Siyasî ve Kültürel Münasebetlerin Kuruluşu ve Gelişmesi (1795-1980)* (İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sonçağ Kürsüsü Doktora Tezi), İstanbul 1949, s. 81-86; Ali İhsan Gencer, "XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı Denizciliği ve Amerika", *Türk Denizcilik Tarihi Araştırmaları*, s. 33-46; Orhan F. Köprülü, "Tarihte Türk-Amerikan Münasebetleri", *Belleten*, LI/200, (1987), s. 927-945; Bostan, *Osmanlılar ve*, s. 151, 168; Ali İhsan Gencer-Ali Fuat Öreng-Metin Ünver, *Türk-Amerikan Silah Ticareti Tarihi I- Belgeler*, İstanbul 2008, s. 27-41. Tersâne'de Amerikan modeli savaş gemileri esas alınarak gemi üretimi bizzat Sultan II. Mahmud'un desteği sayesinde mümkün olabildi. Dönemin Kaptanpaşası Çengelolu Tahir Paşa da Amerikalı mühendislere her türlü kolaylık ve yardımı esirgemedi. Çengelolu'nun bu görevden ayrılması ve özellikle II. Mahmud'un vefatı, tersâne ve donanma işlerindeki hummalı faaliyetin hızını kesti. Bundan sonraki devirlerde, yerli olarak gemi yapılmasından ziyade Avrupa'dan, özellikle İngiltere'den gemi satın alınması dikkati çekmektedir. Amerikalı mühendislerin oluşturdukları sistemin terk edilerek, ithalata dayalı bir politika takibi Osmanlı Devleti'nde bir yerli deniz teknolojisi gelişimini sekteye uğratmıştır; Gencer, "XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı Denizciliği, s. 42-43.

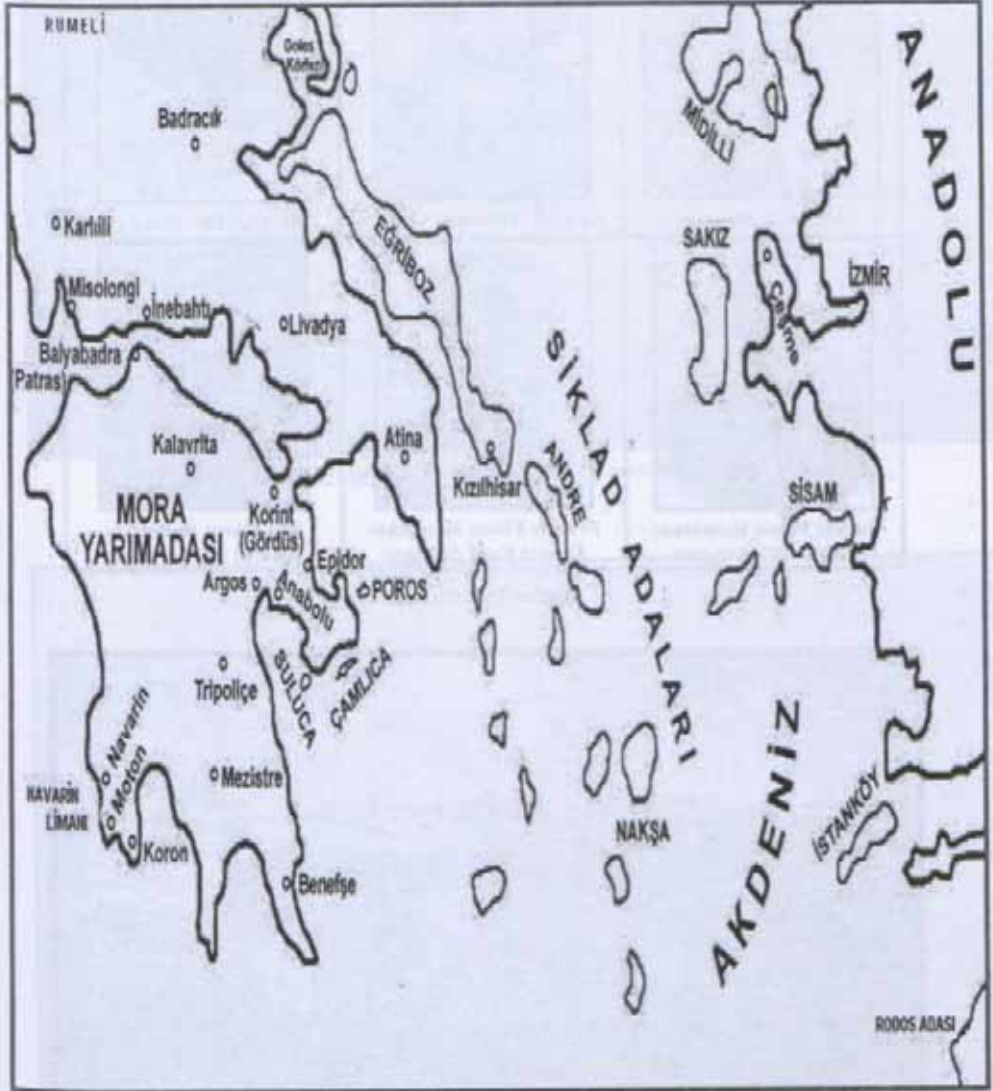
Abstract**THE SEA BATTLE OF NAVARINO and
OTTOMAN NAVY-1827**

The naval Battle of Navarino, in terms of its subsequent results, is evaluated as one of the worst disasters experienced by the Ottoman Fleet in 19th Century. The battle began with a sudden offensive of the combined British, French and Russian naval force to combined Ottoman-Egyptian armada anchored at Navarino Bay on 20 October 1827. After approximately a three and half hours engagement almost all Ottoman warships at the Bay were destroyed by fire. Moreover, having lost a great number of skilled navy personnel, Ottoman Turks described this battle *an unlawful ambush, a disaster, an unfortunate day, and beginning of a Crusade*. The aim clearly given priority by the Allied Powers of this unexpected offensive, thereupon they has not lost even a single ship, was to remove the obstacles for the foundation of a free Greek State. The second important target of the Powers was that they had a consensus to break the constantly rising power in the Mediterranean of Muhammad Ali Pasha, the ruler of Egypt, spreading his penetration through the Aegean Sea and Peloponnese as a result of Greek Uprising. This article deals with the reasons and results of the Battle of Nevarino alongside with the process of war and the damage inflicted on the Ottoman Fleet aftermath and all the attempts made in order to replace the losses by exploiting the primary sources.

Keywords: Battle of Navarino, Ottoman fleet, The ruler of Egypt, European states, Greek independence.

EKLER

Harita-1: Mora Yarımadası ve Akdeniz

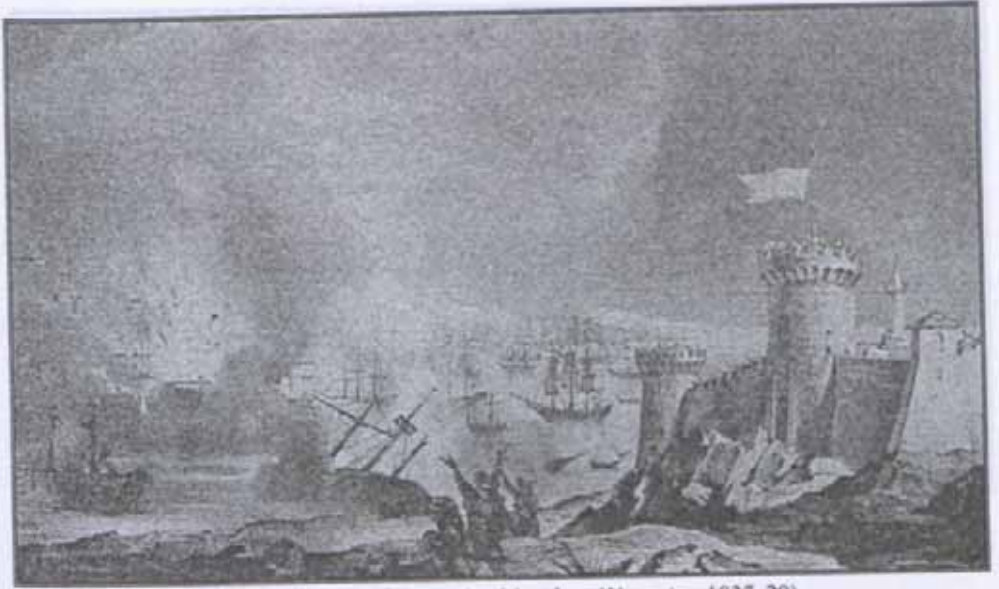

Resim 1: Portreler

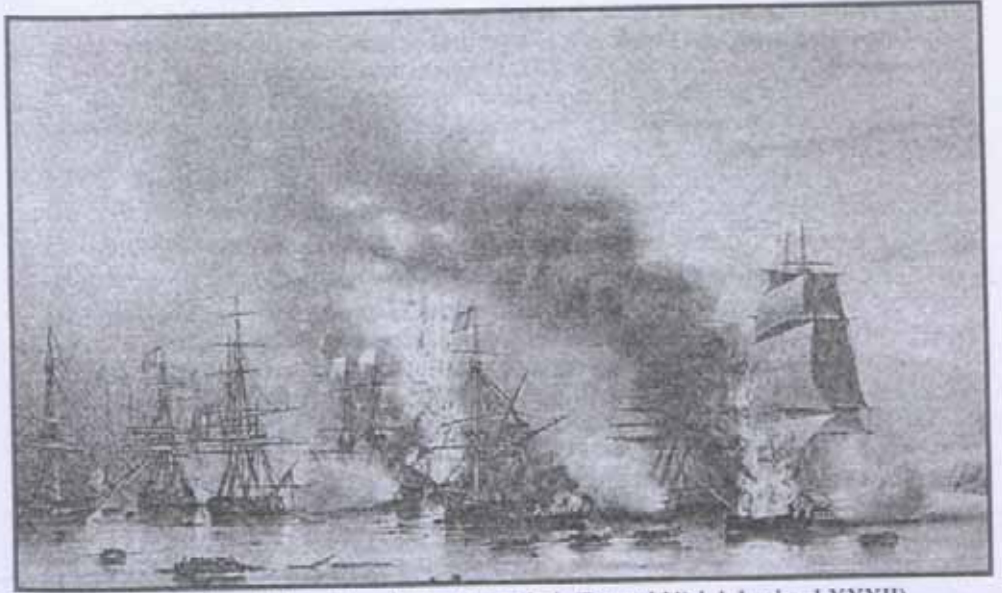

Resim 2: Müttefik Donanmanın Navarin Limanına Girişi (Navarino 1827, 16)]

Resim 3: Navarin Savaşından bir sahne (*Navarino 1827*, 20)

Resim 4: Navarin'de yakılan Osmanlı gemileri, (*Durand-Viel*, I, Levha- LXXXII)

Resim 5: Navarin'de sulara gömülen Türk denizciler (Durand-Viel, I, Levha- LXXXIV)]

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ VE ERMENİ MESELESİ* (1890-1900)

Recep KARACAKAYA**

Özet

Ermeniler, misyonerlerin ve onların desteklediği kiliselerin desteklerini arkalarına alarak Amerika'da Anadolu'da olduğu gibi örgütlenmişler ve Osmanlı devleti aleyhine siyasi faaliyetlerde bulunmuşlardır. Kısa süre içerisinde, Tiflis ve Cenevre'de kurulan Hınçak ve Taşnak gibi Ermeni ihtilalci örgütlerinin şubeleri New York, Boston ve Worcester'da da açılmıştır. O yıllarda Amerika'da kurulan Ermeni dernekleri her geçen gün artmış, taraftar ve sempatican kazanma konusunda kayda değer çalışmalar yapmışlardır. Çeşitli tarihlerde Amerika'da kiliselerin Ermenileri destekleyen bildiriler yayınladıkları görülmektedir.

Ermeni sempatican dernek ve kuruluşlar kilise yetkililerini de yanlarına alarak yapmış oldukları faaliyetler sonucu sadece bildiri yayınlamakla yetinmemişler aynı zamanda Ermenilere yardım için para toplama kampanyalarına da başlamışlardır. Bu süreçte Protestan misyonerlerin rolünü belirtmeden geçmek mümkün değildir. Çünkü 1820'li yıllardan itibaren siyasi ve etnik bir kimlik kazandırmak için Ermeniler arasında çalışma yapan Protestan misyonerler de, genel merkezlerinin tam bir onayı olmamakla birlikte, Ermeni siyasi davasına gönüllü olarak katılmışlardır. Eski Protestan misyonerlerin Amerika'da yaydıkları Ermeni sempaticisi

* Bu yazı, 22-24 / 05 / 2008 tarihleri arasında, Erciyes Üniversitesi tarafından düzenlenen II. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Sempozyumu'nda yapılan konuşmanın geliştirilmiş halidir ve ilk defa burada yayımlanmaktadır.

** Dr., Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; recepkaracakaya@gmail.com

sayesinde de, bu ihtilalci dernek ve partiler çok büyük maddi olanaklara da kavuştukları açıktır.

Anahtar Kellmeler: Amerika Birleşik Devletleri, Ermeni Meselesi, Anadolu, Ermeni ihtilal komiteleri, Amerikan kiliseleri, Protestan misyonerler

Türk-Ermeni münasebetleri, Türklerin Anadolu'ya ayak basmaları ile başlamış ve yüzyıllarca problemsiz olarak devam etmiştir. 19. yüzyılın sonlarında bozulmaya başlayan Türk-Ermeni münasebetleri, özellikle büyük devletlerin Osmanlı coğrafyasındaki çıkarları için Ermenileri kullanmaya başlamaları sonucu, 19. yüzyılın son çeyreğinden bu yana Türk dış politikasının en önemli sorunlarından biri haline gelmiştir. Amerika, Ermeni meselesinin milletler arası politikanın gündemine oturmasında İngiltere ve Rusya gibi ön planda olmaması, ama Ermenileri kışkırtmaktan da geri durmamıştır¹.

Amerika'dan Türkiye'ye ilk gelenler tüccarlar ve misyonerlerdi. Türkiye'den Ermeni göçünü ilk olarak misyonerler başlattı. Bu misyonerler, Ermeni çocuklarına verdikleri eğitim-öğretimle onların kafalarında Amerika imajı oluşturdular. Türkiye'den Amerika'ya ilk olarak giden Ermeniler de bu tüccar ve misyonerlerin kayırıp kolladıkları kimseler oldu.

Ermeniler 1830'ların ortalarından itibaren Amerika Birleşik Devletleri'ne gittiler. Bilinen ilk öğrenci 1834 yılında giden Khachadur Osganian'dır². Bunu, İstanbul, İzmir ve Beyrut'taki Amerika Birleşik Devletleri konsoloslarının

¹ Türk-Amerikan-Ermeni ilişkilerinin tarihçesiyle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Çağrı Erhan, *Türk-Amerikan İlişkilerinin Tarihsel Kökenleri*, Ankara 2001(bundan sonra Ç. Erhan, *Türk-Amerikan İlişkilerinin Şeklinde Kısaltılacaktır*); Nurdan Şafak, *Osmanlı Amerikan İlişkileri*, İstanbul 2003; Ahmet Akter, *Ermeni Göçü (1834-1915)*, İstanbul 2007 (bundan sonra A. Akter, *Ermeni Göçü Şeklinde Kısaltılacaktır*); Bilal Şimşir, *Ermeni Meselesi*, Ankara 2006 (bundan sonra B. Şimşir, *Ermeni Meselesi Şeklinde Kısaltılacaktır*); Haluk Selvi, *Amerika Birleşik Devletleri'nde Ermeni Faaliyetleri (1892-1896)*, *Ermeni Araştırmaları I. Türkiye Kongresi Bildirileri*, c. III, Ankara 2003; Oğuz Çakıl, *Osmanlı İmparatorluğu-Amerika Birleşik Devletleri-Ermeni Münasebetleri (1890-1896)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1993.

² A. Akter, *Ermeni Göçü*, s. 118.